

examensarbete

Våren 2010

Sektionen för Hälsa och Samhälle

Socialt arbete

Barn och föräldrar i den sociala barnvården
– Då och Nu

Children and parents in children welfare
– Past and Present

Författare

Amelie Jeppsson

Ann-Louise Zander

Handledare

Sven-Erik Olsson

Examinator

Ingrid Nilsson Motevasel

Abstract

Author: Amelie Jeppsson, Ann-Louise Zander

Title: Children and parents in children welfare- past and present

Supervisor: Sven-Erik Olsson

Assessor:

The social policy defines what is social problems. There is no clear scientific explanation to why children fare badly and unity in what constitutes a bad parenthood that leads to deficiency of care (Sundell&Egelund 2000). The society's values are fickle and influences what to be defined as social problems. In the prevailing period, the discourse produces the social norm (Claezon 2004).

The aim with this study was to examine which children that fare badly and attitudes about it the good and the insufficient parenthood between 1921-1923 and 1997-2007. The survey was a qualitative file study in witch we studied child welfare. Resemblances and differences have also been studied between these two periods. This in order to get a grasp on what has been changed and what is left of the old times and still influence the modern society in child welfare.

Our theoretical starting point is the power of the discourse. Children that are considered fare badly and the attitude of what defines good parenthood is shaped by the cultural values of society that is made visible in child welfare. Through this theoretical perspectives, children, young people and parents that are defined as deviant with shortcomings and imperfection that is to be corrected by the society's measures. Fahlgren (1999) claims that discourse vary both historically and cultural in the society and its aim is to create order and truth within different areas and is also based on views about interpretation in the society. This is how norms are created of what is considered to be normal.

The result of our study shows that the social welfare of children is influenced by attitudes within society. The prevailing discourse influence how society defines which children fare badly and that the conception is about good respective insufficient parenthood. This is changed over time and characterized of the society's cultural and historical contexts.

Keywords: child welfare, children fare badly, parenthood,

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemformulering.....	1
1.2 Syfte.....	2
1.3 Frågeställning.....	2
1.4 Definitioner.....	2
2. Teoretiska utgångspunkter.....	3
2.1 Diskursteori.....	3
3. Bakgrund och Tidigare forskning.....	6
3.1 Vanartade barn.....	6
3.2 Moraliska paniken.....	9
3.3 Miljöns betydelse för barnet.....	11
3.4 Den goda familjen.....	12
3.5 Den kompetenta familjen.....	14
3.6 Det goda hemmet.....	15
3.7 Ingripande.....	16
3.8 Omsorg.....	18
4. Metod.....	19
4.1 Val av metod.....	19
4.2 Urval och genomförande.....	20
4.3 Bearbetning och analys.....	21
4.4 Studiens reliabilitet och validitet.....	23
4.5 Etiska aspekter.....	23
4.6 Metoddiskussion.....	24
5. Analys av barnavårdsutredningar 1921-1923.....	25
5.1 Beteende.....	25

5.1.2 Stöld, skolk och vanartsbeteende.....	25
5.2 Miljö.....	29
5.2.1 Familjebilden och hemmet.....	29
5.2.2 Alkohol och ”dåligt folk”.....	31
5.3 Den ”goda” föräldern respektive den ”otillräcklige” föräldern.....	32
6. Resultatdiskussion 1921-1923.....	35
7. Analys av barnavårdsutredningar 1997-2007.....	38
7.1 Miljö.....	38
7.1.1 Emotionell omsorgsbrist.....	38
7.1.2 Missbruksproblematik hos föräldrar.....	40
7.1.3 Fysisk och psykisk misshandel.....	41
7.1.4 Fysisk omsorgsbrist.....	43
7.2 Beteende.....	45
7.2.1 Alkohol och drogmissbruk.....	45
7.2.2 Socialt nedbrytande beteende.....	45
7.3 Det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet.....	47
8 Resultatdiskussion 1997-2007.....	49
9 Sammanfattande diskussioner.....	52
Referenser.....	55-59

1. Inledning

Vid förra sekelskiftet uttryckte Ellen Key skarp kritik av barns dåtida situation. Hon ville förbättra barns uppväxtvillkor och ville förbjuda aga och barnarbetet i samhället. Hennes framtidsvision var att 1900 talet skulle bli *barnets århundrade*. Den nya människan skulle skapas för ett nytt samhälle men först skulle barns levnadsvillkor förbättras och missförhållanden elimineras (Key 1996).

Under 1900 talets början fanns en stark oro kring barn och ungdomar som av samhället ansågs vara vanartade och kriminella samt att det var en brist på offentlig kontroll (Sandin 2003).

Uppfattningen av en bra uppfostran varierar över tid. Bland såväl föräldrar som professionella finns det många sätt att uppfostra barn på och många åsikter om uppfostran (Killèn 2002). Enligt 5 kap 1 § socialtjänstlagen ska socialnämnden verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden . Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Barn i vårt samhälle växer upp under olika förutsättningar. Samhället har ansvar för de barn som inte får sina behov tillgodosedda och har ansvar att ge dessa barn skydd. Samhällets skydd ska säkra att barnets hälsa och utveckling inte skadas. Ellen Key satte nya teman på dagordningen och lyfte fram barnet i vårt samhälle. Hennes syn på barnet och barndomen var revolutionerande på många sätt. Samhällets insatser hade länge präglats av förbud och moraliska värderingar om hur barn skulle uppfostras, hennes syfte var att förändra samhällets sätt att se på barndomen. Diskursen om barnet och barndomen tog sin fart vilket enligt Key skulle bli barnets århundrade. Med hjälp av diskursteorin kommer vi att studera barn som far illa, och hur detta fenomen beskrivs och konstrueras i utredningstexter i den sociala barnvården.

1.1 Problemformulering

Socialpolitik kan inte skiljas från den historiska tidpunkten. Syftet med socialpolitik är att vidtaga lösningar på det som anses som sociala problem i samhället och den definierar den rådande synen på vad som behövs åtgärdas. Detta gör att socialpolitiken definierar vad som anses vara sociala problem (Nilsson 2003). Sundell & Egeleund (2001) tar upp i sin kunskapsöversikt av barnvårdsutredningar att det inte finns en tydlig vetenskaplig förklaring till varför barn far illa, eller vad som är skadligt för barn. Det finns heller ingen enighet i vad som utgör skadliga föräldrabeende som leder till omsorgssvikt. I samhället sker det ständiga politiska och kulturella omdefinitioner angående vilka uppväxtvillkor som är oacceptabla för barn att växa upp i. Enligt Bangura Arvidsson (2003) råder det föreställning om det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet och vad som anses vara en god förälder för sina barn. Föreställningen om vad som är skadligt för ett barn påverkas av den rådande diskursen i samhället (Fahlgren 1999).

Enligt Claezon (2004) är samhällets värderingar föränderliga och påverkar vad som definieras som socialt problem, vilket diskursen i sin tur skapar den sociala normen i den rådande tidsperioden.

1.2 Syfte

Fokus för denna studie är barn som anses fara illa i sin hemmiljö eller av sitt eget beteende. Syftet är att få en beskrivning av vilka barn och ungdomar i samhället som far illa samt hur det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet konstrueras i sociala barnavårdsutredningar.

Vi kommer att undersöka gamla barnavårdsutredningar mellan 1921-1923 samt nutida barnavårdsutredningar mellan 1997-2007.

Syfte nummer två är att jämföra de gamla och de nya utredningarna för att få fram likheter och skillnader på föreställningar om vilka barn som far illa, samt föreställningen på det goda och otillräckliga föräldraskapet. Detta för att få en bild av vad som förändrats och vad som lever kvar från den gamla tidens barnavårdsutredningar i de nutida barnavårdsutredningar.

1.3 Frågeställningar

Vilka föreställningar framkommer om barn som far illa i barnavårdsutredningar?

Vilka föreställningar framkommer om den ”goda” föräldern respektive den ”otillräcklig” föräldern i barnavårdsutredningar?

Vilka likheter respektive skillnader framkommer i föreställningen om barn som far illa samt det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet i barnavårdsutredningar från 1920-1923 och i barnavårdsutredningar från 1997-2007?

1.4 Definitioner

Enligt 1 kap 2§ Socialtjänstlagen avses varje människa under 18 år vara ett barn. När vi i vår studie pratar om barn är dessa barnen under 18 år.

Sundell & Egelund (2001) definierar barnavårdsutredning som en utredningsprocess som startas vid misstanke om att ett barn behöver skydd och stöd av samhället. Barnavårdsutredning är en utredning om barnets situation. Genom att samla in och sammanställa de fakta som är nödvändig för att därefter kunna fatta ett beslut (Fridh & Norman 2005).

I studien beskrivs utredningar från 1921-1923. När vi skriver om dessa utredningar benämner vi dem som ”de gamla” utredningarna.

I studien beskrivs utredningar från 1997-2007. När vi skriver om dessa utredningar benämner vi dem som ”de nutida” utredningarna.

2. Teoretiska utgångspunkter

2.1 Diskurs teori

Studiens teoretiska utgångspunkt är diskursens makt. Att de barn som anses fara illa och föreställningen av att ett gott föräldraskap formas av samhällets kulturella värderingar vilket synliggörs i barnavårdsutredningar. Genom detta teoretiska perspektiv ska barn och unga samt föräldrar som definieras som avvikare med fel och brister rättas till med samhällets åtgärder. I den sociala barnavården definieras ett socialt problem hos barnet eller dennes familj som inte är normalt vilket kräver åtgärder för att en förändring ska ske till som det samhället önskar (Fahlgren 1999). Diskurs innebär att det vi människor ser av världen är diskursivt skapande och ger en naturlig ordning för oss. Denna ordning ger oss kunskaper som ger effekter i den sociala praktiken och dess handlingar. Den diskursiva makten styr sociala handlingar och det sociala arbetets praktik vilket gör att diskursen framstår som självklar och naturlig (Fahlgren 1999). Diskurs begreppet är ett sätt att tala om ett problem och genom sociala handlingar upprätthålls diskursen i vårt samhälle (Hamreby 2004)

Hamreby (2004) skriver i sin avhandling att de diskurser som finns i samhället påverkar hur man förstår ett problem och tolkar olika frågeställningar. Fahlgren tar upp att diskurser varierar historiskt och kulturellt i samhället och dess syfte är att skapa ordning och sanning inom olika områden, vilket byggs på uppfattningar om hur något bör vara i samhället. Detta gör att det skapas normer om vad som anses vara normalt (Fahlgren 1999). Genom olika utestängningsprocedurer skapar diskurserna gränser och stänger ute det man inte vill ska tillhöra diskursen (Foucault 1993). Enligt Foucault görs detta genom en uppdelning i diskursen, det som betraktas som tex förnuft skapas genom motsatsen, dvs vansinnet. När diskurser skapas kontrolleras människor vilket sker genom utestängning och denna makt ger vissa människor möjligheter och andra begränsningar. Denna utestängning sker även genom att utfärda regler och förbud samt genom att rättfärdiga det som är förnuftigt genom att förkasta det som är avvikande (Foucault 1993). Foucaults diskurstänkande kan kopplas till Fahlgrens resonemang, där hon säger: ”Föreställningen om en social normalitet, det önskvärda, definieras och konstrueras utifrån vad som just här och nu betraktas och behandlas som en social avvikelse, och som ska/ bör bearbetas via sociala metoder och tekniker” (Fahlgren 1999 sid 24). Genom att sätta gränser för vad samhället accepterar skapas också avvikelser. Normaliteten i diskursen definierar vad som är avvikande. Syftet med normalitetsdiskursen är att upprätthålla eller återskapa den normala sociala ordningen genom myndighetsutövning och social kontroll. Sociala avvikelse, socialt utsatthet och hur detta ska åtgärdas skapas genom vad som anses normalt av samhället. Definitionen av det normala ger en definition av det onormala, och Fahlgren säger:

”Sociala problem skapas och normaliseras i det sociala arbetets praktik” (Fahlgren 1999 sid 157). Diskursen skapar och upprätthåller kulturella och sociala innebörder av vad som är bra och dåliga sociala förhållanden och vad som är ett socialt problem, definitioner och kategorier skapas och dessa bestämda villkor har effekter i samhället. Diskurser är socialt och kulturellt bundna och kan inte skiljas från den sociala kontexten (Hamreby 2004). Vad som är en dålig förälder eller vad som är sociala problem i samhället bestäms av den diskursiva makten som synliggörs i det sociala arbetets praktik, och diskursen skapar föreställningar om normalitet och vilka som är socialt utsatta. Detta innebär att diskursen bestämmer hur man ser på sociala problem och vad som är rätt eller fel i samhället vilket har effekter på det sociala arbetets praktik (Fahlgren 1999). Enligt Hamreby skapas diskurser i samspel mellan människor och dessa föreställningar som finns inom olika områden skapar sedan en norm för hur olika frågeställningar och problem ska tolkas (Hamreby 2004). Samhällets föränderliga värderingar påverkar bedömningen av vad som är normalt och avvikande. Hur ett socialt problem definieras beror på olika uppfattningar som finns i den rådande tidsperioden och diskursen skapar den sociala normen (Claezon 2004). Fahlgren (1999, sid 157) beskriver att: ”konstruerandet av sociala problem sker genom inre diskursiva strider mellan olika professioner, politiska institutioner, intresseorganisationer, massmedia ”. Fahlgren skriver vidare att sociala problem inte är något objektivt utan skapas i sociala och normativa processer. Det föreligger en föreställning om att det finns ett problem i barnets miljö eller i det egna beteendet som kräver någon form av förändring. Ett ingripande i barnets och familjens liv innebär att samhället vidtar åtgärder med samtycke eller med tvång på grund av att barnets uppväxtmiljö eller det egna beteendet är skadligt för barnet (Claezon 2004). Diskursen i samhället påverkar föreställningen om vad som är skadligt för ett barn vilket leder till ett ingripande(Fahlgren 1999). Fahlgren tar upp olika diskurser som framkommer i den sociala barnavårdens utredningar. Modersdiskursen, där modern brister görs tydliga vilket leder till att barnet måste omplaceras i ett annat hem. Fadern i denna diskursen är osynlig och osynliggörs. Fahlgren skriver att det sociala arbetets stöd inriktar sig på moders och barnets relation. Detta för att modern har större förväntningar på sig att kunna vårda sitt barn än vad fadern har. Modern ska kunna sätta sitt barns behov främst och vara kapabelt till att ta hand om sitt barn. Avvikande beteende hos modern är inte accepterat, tex missbruksproblem (Fahlgren 1999). I könsnormalitetsdiskursen finns förväntningar på de olika könen och vad som anses vara normalt för mannen respektive kvinnan. Modersdiskursen är en del av denna diskurs. Det som anses vara avvikande för det ena könet behöver inte vara avvikande för det andra könet. Det handlar om vad man förväntar sig, det normala men också det man inte förväntar sig av könet. Det sociala arbetets praktik och interventioner upprätthåller könsnormalitetens diskurs i hur man beskriver barnets beteende och föräldrarna när ett omhändertagande sker. Fahlgrens beskrivning av de olika

diskurserna som förekommer i det sociala arbetet, kan samvariera då det finns en strävan efter att normalisera barnet och familjen efter samhällets normer samtidigt som könsperspektivet synliggörs i den sociala barnvårdens praktik. I den sociala barnvården definieras ett socialt problem hos barnet eller dennes familj som inte är normalt vilket kräver åtgärder för att en förändring till det samhället önskar (Fahlgren 1999) .

Olsson (2008) beskriver att utredningstexter är ett system av relationer och kommunikationer som barn och föräldrar ingår i, och texten konstruerar barnets verklighet (2008, sid 10). Olsson beskriver vidare att hur människor förstår världen påverkas av det sammanhang som vi lever i. Barn är inte bråkiga utan blir det i förhållande till sitt sammanhang. Konstruktionen påverkar hur människor förhåller sig till barn, barndom och barns villkor vilket påverkar hur barnet i samhället behandlas. Olsson skriver att: ” Verkligheten ligger inte därute någonstans-redo för socialsekreterarna att samla in information om för att analysera,bedöma och fatta beslut om. Den förändras ständigt och inte minst av, vilket jag redan varit inne på att en utredning startas och att socialarbetaren rör sig i ett system (Olsson 2008, sid 12).

I Sundell och Egelunds kunskapsöversik i barnvårdsutredningar tar de upp att det inte finns en tydlig vetenskaplig förklaring till varför barn far illa och vad som är skadligt för barn. Det finns ingen enighet av vad som utgör skadliga föräldrabeteenden som leder till omsorgssvikt. Det sker ständigt politiska och kulturella omdefinitioner vilka uppväxtvillkor som är oacceptabla för barn att växa upp i. Tidigare definierades omsorgssvikt som vanvård och barnmisshandel, och idag omfattas även omsorgssvikt av psykisk misshandel och sexuella övergrepp. ”Diagnostisk inflation” innebär att den otydliga definitionen av vad som är omsorgssvikt har lett till att samhället förväntas ingripa mot alla skadliga föräldrabeteenden som antas påverka barn negativt (Sundell och Egelund 2001, sid 37 ff).Det finns olika vetenskapliga förklaringar till att barn far illa. Medicinskt synsätt menar att orsaken till omsorgssvikt är föräldrarnas psykiska avvikande beteende som leder till att barnet far illa. Detta synsättet har haft ett stort inflytande på politiken och lagstiftningen med anledning av att det överensstämmer med den önskvärda definitionen av vad barns problem orsakas av. Barn utsätts för omsorgssvikt på grund av föräldrars sjukdom. Genom att hitta orsakerna till föräldrarnas avvikande beteende kan detta också lösas genom behandling och åtgärder från samhällets sida. Det sociologiska synsättet menar att anledningen till att barn far illa är multifaktionellt betingar. Det handlar om barnets samspel i familjen och sociala påverkningar av både samhället och dennes egna närmiljö. En sociologisk förklaring till omsorgssvikt är bland annat föräldrarnas ålder, civilstånd och fattigdom i familjen. I det ekologiska synsättet menar man att barn påverkas av det samspelande systemet. Det mest grundläggande för ett barn är samspelet i familjen. Detta synsättet

är den dominerande synen på barn som far illa. Personerna i familjen påverkas av sin närmiljö och de människor som finns i denna. Socialpolitiken och samhällssystemet är på makronivå vilket påverkar föräldrars omsorgsförmåga av barnet. Det är många faktorer på olika nivåer som påverkar familjen och barnet. Föräldrars beteende, samspelet i familjen mellan barn och föräldern, sociala faktorer såsom arbetslöshet är olika faktorer som kan påverka föräldraförmågan vilket i sin tur påverkar barnet (Sundell & Egelund 2001 sid 39 ff).

3. Bakgrund och Tidigare forskning

3.1 Vanartade barn

Under slutet av 1800- och den första delen av 1900-talet var tankar om sociala problem förankrade i moraliska antagande. Människor var färgade av religiösa föreställningar om vad som var gott och ont, och detta sätt att tänka hade starkt inflytande på vad som orsakade sociala problem. Detta trots att denna period alltmer präglades av framväxande vetenskapliga discipliner. Samhället var under stor förändring genom att utvecklas från ett jordbrukar- till ett industrisamhälle. Under industrialismens utveckling växte uppfattningen fram bland politiker och andra aktörer att uppluckringen av de moraliska reglerna var ett hot mot ordningen i samhället (Hamreby 2004). Det talades och skrevs om ungdomens ”sederliga förvildning”, ”vanart”, ”kristendomsförvildning” och allmän ovilja att lyda äldre och auktoriteter, speciellt bland präster, lärare, fångpredikanter och socialt engagerade personer (Nilsson 2003). Under denna period var det borgerligheten som blev normgivande för flera grupper i samhället, däribland arbetarklassen (Hamreby 2004 sid. 27). De olika aktörer som hade makt i dåtidens Sverige hade också stort inflytande på barnavårdsområdet. De representerade överheten och därigenom påverkade de även tolkningar av vad sociala problem och dess orsaker var (Hamreby 2004). Swärd (1993) beskriver hur det i de industrialiserade storstäderna skapades andra problem än under lantbruksekonomin som gjorde att familjernas villkor förändrades. Problemen som kunde skada barnen var trångboddhet, arbetslöshet och alkoholmissbruk. Ett problem som försvårade familjesammanhållningen och barnuppfostran var bostadsfrågan (Swärd 1993 sid. 43). På grund av den stora bostadsbristen tvingades många bo trångt i usla lägenheter, barn, släktingar och inneboende i en salig blandning. Trots långa arbetsdagar var det många som inte klarade sin försörjning till följd av de dåliga lönevillkoren (Qvarsell 2003). Sundkvist (1994) berättar att folkskolläraren Fridtjuv Berg skrev en motion vilken blev upprinnelsen till 1902 års lag. Motionen handlade om minderåriga förbrytare, vanartade och sedligt försummade barn och motionen fick gensvar. Två kommittéer, innehållande biskop, fångvårdsstyrelsens chef, andrakammareledamot, seminarierector och folkskolinspektör, tillsattes

för att utreda problemet (Sundkvist 1994). En av dem var ”Ligapojkskommittén”, som skulle ta itu med den förvildningen bland de unga i samhället. Den skulle utreda vilka åtgärder som skulle vidtas för att komma till rätta med de sociala problem som utgjorde ett hot mot samhället (Hamreby 2004). I sitt första betänkande menade kommittén att ”den sedliga förvildningen” och brottsligheten bland barn och unga framför allt fanns i storstäderna. De ansåg att den skulle växa och till slut bli så omfattande att den skulle påverka hela samhället. Detta menade kommittén var ett hot mot hela befolkningen. Orsakerna till de sociala problemen var enligt kommittén flera. Det första kommittén pekade på var lagstiftningen, att den var ofullständig och bristfällig när det gällde att bekämpa brottsligheten. Den andra orsaken var att människor alltmer gick ifrån de gamla kristna värderingarna. En tredje orsak var att det fanns olika slag av missförhållande i samhället (Hamreby 2004). Resultatet gav förändringar inom flera områden däribland nya lagar och förordningar gällande minderåriga förbrytare och inrättandet av särskilda barnavårdsnämnder (Sundkvist 1994). Enligt kommittén smittade de sedligt försummade och vanartade barnen sina välartade kamrater vilket gjorde att de behövde skiljas från gruppen (Sundkvist 1994 sid 42). Sundkvist (1994) berättar att tanken med den nya myndigheten inte var att utöva vedergällning utan att uppfostra och vårda dessa barn. Sallnäs (2000 sid. 93) skriver att en del av barnavårdprojektet var ett institutionssystem där barn och ungdomar avskiljdes för att förbättras och fostras. Fattiga, vanvårdade och vanartade barn skulle ”räddas”. Nilsson (2003) beskriver hur ungdomen nu blev ett problem för hela samhället. Barnen måste räddas och detta skulle göras med hjälp av en ingående utredning med omfattande samhällsliga åtgärder. Det var dock inte bara barnen som skulle räddas utan hela samhället riskerade att undermineras om inget gjordes. De olika missförhållanden som kommittén pekade på ansågs vara konsekvenser av industrialismen. Strukturen på familjen förändrades när människor flyttade till städerna för att arbeta inom industrin och detta kunde orsaka problem bland de unga. Industrisamhället påverkade familjen genom en förändrad könsordning. Det innebar inte bara att mannens och kvinnans situation förändrades utan även barnens. Arbetet i industrin tog nu både mannens och kvinnans tid vilket också påverkade deras familjetyp. Det ansågs att kvinnans främsta uppgift och ansvarsområde var att sörja för mannens och barnens omsorg (Hamreby 2004). Bergman (2003) talar om att kärnfamiljens ideal var en vårdgivande moder och en försörjande fader. Det var endast när mödrar gav sina barn kärlek och omsorg som de kunde få en bra barndom, avgörande var dock också att fadern tog det ekonomiska försörjansansvaret. Detta utmärkte sig att även gälla utomäktenskapliga familjer. Hamreby (2004) skriver att föräldrarna hade huvudansvaret för barnens fostran och försörjning. När föräldrarna inte klarade detta kunde det förklaras utifrån brister i familjestrukturen (yttre) eller föräldrarnas (inre) brister eller utifrån brister i samhället. De yttre bristerna handlade om normen av en mor som hade huvudansvaret för hemmet, barnens

fostran och omvårdnad och en far som försörjde familjen. Den inre bristen förklarades utifrån föräldrarnas tillkortakommande och brister, och den tredje förklaringen hade framförallt med konsekvenser av samhällsomvandlingen att göra. Hamreby (2004 sid.71) skriver fortsättningsvis att ”hemmet var centralt i förställningarna om familjens betydelse och den komplementära könsordningen”. Swärd (1993) beskriver vanartsbegreppet som ett uttryck, som har tillhört vardagsspråket och inte enbart har använts för att beskriva något olämpligt eller negativt utan begreppet har också använts för att legitimera en behandlingsordning och ett sorteringsredskap för att placera barn och unga i kategorier. Vid bedömning av risker för framtida vanartstillstånd har begreppet använts som en grund och dessutom har det använts för att beteckna både individuella som kollektiva beteende. Swärd (1993) beskriver vidare att det är de barn och unga som befunnit sig på gatorna, bettlat, deltagit i ligor, vägrat gå i skolan, varit lögnaktiga, tjuvaktiga och uppvisat ett lastbart eller förkastligt levnadssätt som blivit betraktade som vanartade. De barn och ungdomar som har betraktats som vanartade har varit både de som begått allvarligare brott och de som gjort sig skyldiga till mindre allvarliga gatubeteende. Vanartsbeteckningen kom alltså att gälla beteende som arbetarklassen aldrig tidigare upplevt som allvarlig normavvikelse (Swärd 1993 sid. 25). Sundkvist (1994) menar att lagtextens och kommittébetänkandets definitioner var vaga, även om kommittén exemplifierar vad som var vanart; brottslighet, bettleri och skolförsummelse så fanns ett tillägg ”eller annorledes” som gav barnavårdsnämnderna rätt att tolka andra handlingar som tecken på vanart. Sundkvist (1994) beskriver denna vaghet som en fördel för barnavårdsnämnderna, vilket gav dem tolkningsföreträde. Hamreby (2004) tar upp hur vanart har skiljt sig mellan flickor och pojkar under hela det tidiga 1900-talet. Vissa beteende har stämplat en flicka för vanart medan en pojke har gått fri för samma beteende. Vad som är ett gott och anpassat beteende/uppförande har samhället olika regler för beroende om det är en flicka eller pojke. Swärd (1993 sid. 25) skriver om hur flickor och pojkars barndom, uppväxt och utåtriktade beteende har skillnader. Pojkar har genom exempelvis stölder, våld och ligistuppträdande blivit uppmärksammade och har varit i behov av disciplin, kontroll och övervakning. För flickor, som upplevts farliga, har däremot problemen kopplats till deras framtida roll som hustru och mödrar. Hamreby (2004) beskriver att flickor och pojkar, mödrar och fäder har betraktats, bemötts, och bedömts olika i sociala kategoriseringsprocesser. Sverige fick alltså sin första barnavårdslagstiftning 1902 och efter en tid även barnavårdsnämnder för att genomföra lagens intentioner. Det var dock först genom 1924 års lagstiftning som det blev obligatoriskt med barnavårdsnämnder, de kunde då omhänderta barn mot föräldrarnas vilja. Men redan i den tidigare lagstiftningen fanns skrivet att de barn som inte kunde vistas i hemmet skulle placeras i fosterhem (Sallnäs 2000 sid. 94). *Lag om uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn* och *Lag om fosterbarns vård* från 1902 samt 1918 års

Fattigvårdslag var de barnvårdslagar som styrde fram till lagen om samhällets barnavård 1924. Fattigvårdslagstiftningskommittén lämnade 1921 förslag till lag om den offentliga barnvården och tanken med den nya lagen var att få en samlad barnvårdslagstiftning. Motivet till en mer enhetlig barnvårdslagstiftning var att det i praktiken kunde vara relativt oväsentliga omständigheter som blev avgörande för om ett bestämt fall handlades under den ena eller andra lagen. Den förnyade lagstiftningen skulle ha barnens bästa i åtanke. Lagstiftningens huvudsyfte var att samhället skulle ta ansvar för barnets vård om det inte kunde tillgodoses på annat sätt. Förslaget avsåg inte bara barn utan även unga personer som passerat barnåren, men med brist på lämplig benämning användes ordet barn även för dem om de var föremål för skydd av lagen. Det var genom att omformulera rubriken som kommittén ville framhålla huvudsyftet med lagstiftningen. Genom en omformulering från *Lag om den offentliga barnvården* till *Lag om samhällets barnavård* ville kommittén påvisa att samhället skulle ta ansvar för de barn som inte kunde få omsorg på annat sätt (Hamreby 2004 sid 47).

3.2 Den moraliska paniken

Det var i takt med samhällets förändringar som det under 1930-talet spreds oro över att ”nöjeslystna och dansbanorna ” kunde medföra allvarliga risker för sedligheten bland ungdomen. Det var i samband med dessa förändringar som det uppstod behov av att utvidga barnvårdslagens tillämpning. Uppmärksamheten vändes särskilt mot sedeslösa unga kvinnor i åldergruppen 18-21 år. I detta sammanhang kan man säga att en form av ”moralisk panik” utbröt (Hamreby 2004 sid. 50). Bergenlöv (2009) berättar att det var under 1930-talet som den socialdemokratiska regeringen lade grunden till vad som brukar kallas det svenska folkhemmet. Samhället, som tidigare styrts av religion och moral, skulle nu präglas av vetenskapen. Denna moderniseringsprocess kännetecknas av paret Alva och Gunnar Myrdal, som betonade vikten av det rationella och det vetenskapliga. Med solidaritet som ledstjärna skulle folkhemmet och välfärdsstaten byggas upp (Bergenlöv 2009 sid. 134). Vetenskaplig kunskap i form av psykologi och psykiatri kom på 1930-talet att få allt större inflytande i de processer där unga kategoriserades som sociala problem. Denna typ av inflytande förändrade sättet att tänka om sociala problem. Representanter för dessa områden medverkade i kommittéer och diskuterade orsaker till sociala problem och hur man kunde förebygga och åtgärda dessa problem (Hamreby 2004, sid 125). Enligt Swärd (1993) räckte det inte med moraliska uppräckningskampanjer och stränga föräldrar som många moralister hävdade, det krävdes andra åtgärds- och förklaringsmodeller. I diskussionen om ungdomen började vetenskap, statistik och enkäter ersätta moralpredikningar. Bergenlöv (2009, sid 133) berättar att Alva Myrdal ansåg att människor skulle upplysas och då speciellt föräldrarna. Alva Myrdal menade att kvinnor inte automatiskt var lämpade för att uppfostra barn utan att detta skulle läras in genom

föräldrautbildning och på så sätt åstadkomma en kvalitativ förbättring av befolkningen. Det var genom psykologin och pedagogiken, som betonade vikten av uppfostran, som hon tog intryck av. Grundläggande för individen var uppväxtmiljön och psykologin skulle användas för att forma de ungas karaktär (Bergenlöv 2009). Det var en ny inriktning som växte fram, mentalhygien, och den skulle förebygga mentala störningar och främja psykisk hälsa. Genom den psykiska hälsovården skulle information om barnuppfostran, samlevnadsfrågor och alkoholfrågor ges. Det mentalhygieniska synsättet skulle prägla alla delar av samhället, familjelivet, skolan och det offentliga livet. Detta innebar en organisering av flera delar av samhället, föräldrars sätt att fostra, lärares sätt att handskas med elever, vården av vanartade till arbetslivet (Hamreby 2004 sid.126). En fullständig och radikal förändring av uppfostringsvanorna var målet för Alva Myrdal. Strävan var att *förstå* barnet inte fostra det med lydnad och yttre kontroll. Därmed ansåg hon att agan var oacceptabel. Uppfostran skulle präglas av förtrolighet och ärlighet, och den auktoritära inställningen som skapade avstånd mellan barn och förälder skulle bort. ”I det nya folkhemmet dög det inte längre att fostra barnen med de metoder man själv fått utstå” (Bergenlöv sid 2009 sid 134). Bergenlöv (2009 sid. 137) berättar att Alva Myrdal ansåg att barns uppfostran borde ske i större grupper och med personal med god utbildning i pedagogik och psykologi, anledningen var att dessa inte hade nära relation med barnen, som barnen har till föräldrarna. Utmärkande för detta pedagogiska program var att samhället skulle ta ett stort ansvar för barnens fostran och att samhället skulle ha god insyn i familjelivet. Det var genom vetenskapen som detta statliga intrång legitimerades. Samhället ”la sig i” privatlivet, kontrollerade och påverkade livet i hemmet och familjen, detta berättigades genom nya forskningsrön och expertis inom psykologi, pedagogik och sociologi. I det välfärdsprogrammet som växte fram under 1930- och 1940-talet stod barnen i fokus (Bergenlöv 2009). Swärd (1993) skriver att under 1930-talet utvecklades myndigheternas verksamhet från kontroll av den enskilda individen till en mer allmän rätt att agera. Detta visades sig genom informations- och attitydpåverkande kampanjer, möjligheter att vidta olika förbud, uppsökande verksamhet och kontroll av ungdomars miljöer. Tjänstemännen började besöka dansbanorna på kvällstid för att kontrollera verksamheten och de unga som besökte tillställningarna. Under 1930-talet ökade sociala problem bland de unga på ett bekymmersamt sätt. Det var tankegångar inom den tidigare nämnda mentalhygieniska rörelsen som växte fram. Det diskuterades termer såsom asocialitet och missanpassning bland de unga. Anpassningstänkande var karaktäristiskt för mentalhygien; hur barnet och familjen skulle passa ihop, hur detta skulle fungera och hur den unge skulle anpassa sig i skolan och senare i samhället (Hamreby 2004). Det ansågs väsentligt att hindra utvecklingen av sociala problem i ett tidigt stadium, detta för att asocialiteten inte skulle öka bland de unga. Det var framför allt ungdomar i åldersgruppen 15-18 år som

brottsligheten ökade och orsakerna fanns i ungdomarnas omgivning; i samhällets struktur, i arbetet, under fritiden eller i hem och skola (Hamreby 2004).

3.3 Miljöns betydelse för barnet

Andersson följer den svenska barnpolitikens utveckling i Sverige under 1900 talet. Frågan han ställer sig baseras på Ellen Keys utopi om ”barnets århundrade” från förra sekelskiftet. Utopin handlade om att barns missförhållanden skulle undanröjas i det nya samhället. Andersson undersöker om 1900 talets Sverige blivit barnets århundrade. Ellen Key ansåg att barnets levandsvillkor skulle förbättras och förändra de missförhållanden som fanns på denna tid, nämligen barnaga samt barnarbetet. Då samhället och barns uppväxtvillkor förändrats sedan Ellen Keys tid råder det andra missförhållanden som grundar sig i dagens värderingar som avgör om barnens villkor förbättrats eller inte i samhället. Andersson anser att Ellen Key hade en modern syn på sambandet mellan barns uppväxtvillkor och deras asociala beteende. Under 1900 talet har olika familjeåtgärds program inrättats i Sverige. Stort engagemang låg på ogifta mödrar där barn ansågs få en dålig omvårdnad och lämnades vind för våg. Vid slutet av första världskriget (1914-1918) fick Sverige nya barnlagar där föräldrar fick en skyldighet till att ta hand om sina barn och att barnet fick rätt till båda sina föräldrar oavsett om det var inom eller utom äktenskapet. Runt 1930 talet och fram har man inriktat sig på både förbättringar av barn och föräldrars livssituation. Makarna Myrdal gjorde runt 1930 talet en bostadssocial utredning där syftet vara att förbättra barnfamiljens materiella villkor (Andersson 1995). I slutet av 1940- och i början 1950 talet förändrades synen på orsakerna till barns beteenden. Från att problembeteenden förstods som moraliska handlingar till att barns beteenden handlade om föräldrars försummelse och fostran av sina barn. Det blev en förskjutning där det moraliska klandret lades på föräldrarna i stället för på barnet (Börjesson 1995). En institution vid namn Barnbyn Skå startade 1947. Här placerades omhändertagna pojkar och flickor av Stockholms stads barnavårdsnämnd, med anledning av grovt störande beteende som stöld, skolsvårigheter och aggressivt destruktivt beteende. Flickors problematik handlade även om sexuellt ”utespringande”, könssjukdomar samt sprit och tablettmissbruk (Johnsson 1969). Börjesson (1995) beskriver att institutionen skulle läka barnens skador på själen som uppstått genom deras uppväxt då deras handlande berodde på karaktärsbrister på grund av dålig uppfostran och försummelse. Barnen skulle fostras om genom förnyade uppfostringsmetoder. Det pratades om att det finns inga ”elaka barn”, vilket var ett nytt synsätt där barnens svårigheter och problem uppstod under uppväxten. Johnsson (1969) studerade barn som omhändertogs med anledning av ungdomsbrottslighet, bland annat för stöld, skolk och annat avvikande beteende. I sin undersökning studerade han barnens familjeförhållanden och föräldrarollens betydelse för barnens sociala

problem. Jonssons tes var att barns beteenden grundade sig i det ”sociala arvet”. Det sociala arvets syfte var att förklara hur barn och föräldrars sociala beteende uppstått, och detta skulle göras genom att analysera bakgrunden till deras beteenden. Johnssons teori var att föräldrarnas egen barndomsuppväxt påverkar hur de i sin tur skapar sina barns uppväxtvillkor, att problem överförs från generation till generation. I undersökningen om barnens familjeförhållanden tittade Johnsson på hemmets atmosfär, relationen mellan föräldrarna, relationen föräldrarna hade till sitt barn, skilsmässor, konflikter i hemmet och ekonomi, då det var föräldrarna och deras roller i familjen som kopplades till barns sociala problem. Sociala problem ärvdes av fadern och kriminalitet kunde kopplas till modersdominansen i hemmet. Johnssons studie visade att pojkarna växt upp i en moders dominerande familj där fadersfiguren visat sig svag. Den vanligaste maktstrukturen i samhället var att mannen var familjens överhuvud och den som bestämde om familjens angelägenheter. De barn som levde enbart med sin moder, och där barnet saknade en far i hemmet benämnde han som ”Broken home”. Dessa pojkar hade under sina första sex år i sin uppväxt upplevt sin barndom som ofullständig där någon av föräldrarna inte var närvarande, det vanligaste var vid skilsmässa. Han fokuserade på föräldrarollen och förmågan att fylla denna roll (Johnsson 1969). Under 1950 talet ansågs fadersrollen vara en riskfaktor under barnens uppväxt, det pratades om familjer i kris. Frånvarande fäder och ombytta könsroller i hemmen stod i fokus i forskningen om barns sociala problem. I samhället fanns en tes om att orsaken till att barn omhändertogs eller var ungdomsbrottslingar kom från miljöer där föräldrarollen var onormal (Goldberg 2010 sid 209). Föräldrar ansågs som okunniga och osäkra och samhället ansåg att de skulle instrueras i hur de skulle fostra och vårda sina barn (Gleichmann 2004).

3.4 Den goda familjen

I samhället växte ett nytt teoretiskt perspektiv fram som förstod det ”avvikande” på ett annat sätt, det fanns inga elaka barn men det fanns barn med problem. Synen var att barn inte skulle straffas för sina avvikelser, utan deras problem skulle lösas. För att barns problematik skulle lösas krävdes experter i form av psykologer som kunde lösa barnens problem (Börjesson 1995). På Barnbyn Skå ville man ge barnen en chans till bra behandling för sin problematik. Gustav Johnsson uttalade att ett barns psykiska välbefinnande var beroende av att få en ”spik i familjens piano, så var det ok”(Börjesson 2008, sid 44). ”Barnets bästa” var målet med behandlingsinsatserna. Barnen bodde i husstugor med en husmor och en husfar som var ersättningsföräldrar till barnen på Barnbyn Skå. Tanken med detta var att skapa den goda familjen. Förhållningssättet på institutionen var psykoanalytiskt. Barnen uppmuntrades att vara utåtagerande då man ansåg att barnets problematik handlade om skambelagda och förbjudna impulser som omedvetet förträngts. När dessa impulser

släpptes fria kunde barnet få psykologisk hjälp (Börjesson 2008). Det genomfördes ett forskningsprogram "Barn i kris" som handlade om föräldrars livsöden efter det deras barn blivit omhändertagna. I Malmö följdes 100 placeringar upp där barnens utveckling studerades med psykologiska metoder. Man ville begränsa omhändertagande och placera barn utanför hemmet. I projektet beskrevs att separation mellan föräldrar och barn kan ge negativa konsekvenser för både barnet och föräldrarna (Börjesson 2008). De omhändertagna barnen visade svåra känslomässiga störningar som inte bara berodde på svåra uppväxtvillkor i hemmet utan dessa skador hade även med separationen från föräldrarna att göra (Hessle 1988). Barnby skå startade även ett behandlingsprogram för familjer. Ambitionen var att arbeta med de resurser som fanns i familjen och så lång det var möjligt undvika ett omhändertagande av barnet. I behandlingsprogrammet kombinerades stödinsatser för både föräldrar och barn. Detta byggdes på internationell forskning som visade på att de barn som placerades i fosterhem visade högre risk för kriminalitet och alkoholmissbruk i vuxen ålder (Hessle 1988). Om samhället ingrep med ett omhändertagande var det viktigt att relationen mellan barn och förälder skulle upprätthållas och kontakten mellan dem skulle behållas. Detta projekt påverkade det pågående lagstiftningsarbetet, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU 1990) då denna beskrivning accepterades av lagstiftaren (Börjesson 2008). "Familjer i sönderfall" är en delrapport inom "Barn i kris" projektet. Då dessa familjer var socialt utsatta och hade svårigheter att stabilisera sin tillvaro omhändertogs barnen och placerades utanför hemmet. De flesta föräldrar till de placerade barnen var ensamstående mödrar med sociala problem som missbruk, ensamhet, och ekonomiska bekymmer. Fadern var oftast frånvarande eller helt ute ur bilden. Studien visade att barnens placering påverkade familjerna negativt och familjerna ansågs "falla sönder". Samhällsengripandet förstärker detta sönderfall som hade börjat långt innan socialtjänsten trädde in i familjen (Hessle 1988). I slutet av 1960 talet tonades kontrollen av familjen ned. Fortfarande ansågs föräldrarna som okunniga och icke kompetenta. Det sker en förskjutning av barnuppfostran som tidigare varit en privat angelägenhet till en samhällsuppgift (Gleichmann 2004). I mitten av 1970 talet ville man skapa bättre levnadsvillkor för barn och familjer i samhället. I en barnmiljöutredning 1975 gjordes en utredning angående barns livsmiljö. Genom att förbättra föräldrarnas livsmiljö skulle även barnens miljö förbättras. I slutet av 1970 talet inrättade Sverige lagar där syftet var att stärka barns skydd och mot bristande omsorg och övergrepp. Samhället ville trygga barnens rättigheter. Föräldrar var de som hade ansvar för att deras barn växte upp under goda förhållanden. Då föräldrar inte kunde leva upp till dessa krav var det samhällets ansvar att göra det möjligt för föräldrarna att kunna ge barnen en god uppväxtmiljö vilket åtgärdades med olika stöd och insatser. Dessa olika ideologiska program som utvecklades under 1900 talet har lett till att det finns ett stöd till familjer så att barns

förhållande blir bättre. Genom att samhället ger föräldrar möjlighet att utveckla sitt föräldraskap och förbättra sin föräldraroll ökar detta barns trygghet och deras uppväxtvillkor förbättras. Det svenska familjestödet kompletterar familjer med olika stödåtgärder för barnets bästa. Ett omhändertagande är en åtgärd för att skydda barn som på något sätt far illa (Andersson 1997).

3.5 Den kompetenta familjen

Runt 1980 talet hade man ett stort fokus på föräldrars relationsproblem. Samhället ansåg att föräldrar inte hade tillräcklig kompetens till att uppfostra sina barn. Föräldrar skulle skolas in i de nya perspektiven på barns behov och utveckling samt fostran (Gleichmann 2004). Under 1900 talet har barn stått i centrum för välfärdsstatens ansträngning att förändra samhället. Staten och socialtjänsten har ett större inflytande i barnens liv. Samhällets syn på föräldraskapet och barndomen har förändrats i takt med samhällets förändring (Sandin & Halldén 2003).

I slutet av 1990 talet förändrades synen på föräldraskapet och föräldrars kompetens. Diskursen var att den kompetenta familjen ska sörja för sina barn och sin familj. Det var nu föräldrarna ansågs vara kompetenta och självreglerande som hade ansvar för sina barns behov och att vara kapabla att välja ”rätt” till sina barn, och föräldrars ansvar att uppfostra sina barn stärktes. Även barnens rätt stärktes i slutet av 1990 talet (Gleichmann 2004). Barns rättigheter har stärkts och föräldrars eget ansvar betonas . Under 1990 talet fick fenomenet ”barnets bästa” fäste i den svenska lagstiftningen. Barnets unika behov skulle beaktas och barnet var nu lika inför lagen (Schiratzki 2003).

I dag betonas ”barnets bästa” och barnperspektivet som innebär att barnen i samhället ska beaktas och barnet ska stå i fokus (Sandin & Halldén 2003). Petersson (2003) har studerat hur barnet synliggörs i socialtjänstens barnavårdsutredningar och på vilket sätt barnets bästa framkommer vid bedömningarna. Studien bygger på 27 stycken utredningar från socialtjänsten i en kommun under året 1998. Barnets bästa fastslogs i lagstiftningen att barnets rätt skulle gå före föräldrarnas rätt. Barn skulle inte isoleras från föräldrarna utan bådass intressen skulle vävas samman. Även vid tvångsomhändertagande av barn skulle barnets bästa beaktas. Studiens syfte var att undersöka hur socialtjänsten använde sig av barnperspektivet vid omhändertagande som lagen menar, och om barnets egna intressen framträdde i utredningarna. I beslutsunderlagen menar Petersson att en bild av hur socialtjänsten värderar föräldrar och barnens rättigheter framkommer, samt vad som anses vara en god barndom samt ett gott föräldraskap. Barnets vilja framkommer inte så tydligt, men i nästan alla utredningarna pratar man om de behov som barnet inte får tillgodosett av föräldrarna och barnets omständigheter beskrivs väldigt tydligt. I utredningstexterna tolkas och bedöms barnens beteende som är tecken på att de far illa. Petersson menar att det finns en uttalad syn på vad som anses vara normalt. De barn som faller utanför ”det vanliga” är oftast de barn som anses fara illa

(Petersson 2003). Petersson menar att det finns en uttalad normalitet om barnets hemförhållande, vilket handlar om föräldrars egenskaper i sitt föräldraskap. Studie visar att mödrar granskas mer ingående än fäderna och det finns en ingående och detaljerad beskrivning av modern, och hennes beteende tolkas på ett mer psykologiskt vis än fädernas. Det utredningarna visar är att mödrarnas problem tydliggörs och att deras problem måste lösas för att de ska kunna vara en god moder. Mödrar anses ha ansvar för att sätta gränser och regler för sina barn. Positiva och negativa egenskaper av mödrarna uttrycks, ex hennes sätt att sköta om hemmet. Den goda föräldraidentiteten är att ge sina barn trygghet, materiell och emotionell kärlek vilket visar att föräldrar förväntas uppvisa psykiska egenskaper för att vara den goda föräldern. Studien visar även att det är stort fokus på föräldrarnas roll och egenskaper. Trots att barnens bästa lyfts fram i utredningarna och barnets situation och hemförhållanden beskrivs anser Petersson att detta är en ny teknik för att fostra föräldrar i deras föräldraskap (Petersson 2003).

3.6 Det goda hemmet

Egelund (1997) beskriver i sin studie att bedömningar av barns situation baseras på den ”goda barndomen” och det ”normala föräldraskapet”. Det förekommer moraliska antaganden om det goda föräldraskapet. Det normala föräldraskapet handlar om att hemmet ska vara städat och prydligt, att det inte förekommer någon missbruksproblematik hos föräldrarna. Föräldrars personligheter beskriv, bland annat deras beteenden, livssituation, stabilitet och om det förekommer ett symbiotiskt förhållande till barnet. Vad en god barndom innebär baseras på värderingar och åsikter om hur barn ska leva. Föräldrarnas normalitet och vad som anses vara en god barndom är grunden vid bedömning om barnet far illa. Den primära bedömningen av barnets situation är att modern inte lever upp till föräldranormen. Den goda barndomen baseras på kulturella värderingar av det normala föräldraskapet, familjens förmåga till att uppfostra barnet samt att föräldern ska kunna kontrollera barnets asociala handlingar och se till att barnet klarar kraven i skolan. Sallnäs (2000) beskriver att i dag anses hemmen ha en stor betydelse för barn och ungdomar. Samhället har en föreställning att barn och ungdomar ska ingå i en familj. Vad som anses som ett gott hem påverkas av de samhälleliga föreställningar om hur familjen ska och bör vara. Hemmen måste förhålla sig till de föreställningar samhället har av ett gott hem vilket påverkar synen på vad barn och ungdomar behöver i sitt hem. Det finns en normativ modell på vad som är goda familjeförhållande för barn och ungdomar att växa upp i. Enligt 5 kap 1§ Socialtjänstlagen ska socialnämnden verka för att barn växer upp under trygga och goda förhållanden. Syftet med lagstiftningen är att garantera våra barn en bra uppväxt. Barn ska skyddas mot föräldrars omsorgssvikt, även barn som utsätter sig själv eller andra för fara genom det egna beteendet. Föräldrar ska leva upp till de kulturella normer som

finns angående hur barn bör uppfostras, tex att barnen inte ska utsättas för övergrepp, se till att barnens skolgång fungerar och kontrollera olika former av normbrytande beteende hos barnet som tex kriminalitet, användning av alkohol och droger, snatteri etc. Den svenska lagstiftningen betonar främst föräldrars omsorgssvikt, föräldrars eget beteende som leder till att barnet far illa. Lagen ger även tolkningsmöjligheter vid bedömning om att ett barn far illa av miljön eller det egna beteendet. Detta innebär att normativa kriterier vägleder vid bedömningar av att det föreligger en påtaglig risk att barnets hälsa eller utveckling kan skadas. Det finns inget krav på att barnet verkligen far illa av den aktuella situationen utan det räcker att det föreligger en risk att barnet far illa i framtiden på grund av föräldrars beteende eller frånvaro av beteende som kan leda till att barnet utvecklas ogynnsamt(Sundell & Egelund 2001, sid 44 ff). Sundell & Egelunds kunskapsöversikt menar att denna vaga definitionen på vad som anses med ”barn som far illa” medför oenigheten i hur begreppet ska tolkas vilket kan skapa problem. Omssorgssviktande föräldrar som vanvårdar sina barn tex genom fysiska och sexuella övergrepp ger en tydlig bild av att barnet far illa. En väl fungerande förälder där barnet utvecklas normalt och mår bra visar på att barnet inte far illa. Den största problematiken är i de situationer där barnet befinner sig i en ”gråzon” där det finns en oenighet om barnet far illa eller inte. I dessa gråzoner kan en socialarbetare bedöma att barnet far illa medan en annan socialarbetare bedömer att barnet inte far illa, Sundell & Egelund (2001, sid 53 ff). Peterson (2003) tar upp i sin artikel att i den sociala barnavårdsutredningens beskrivning av barnets situation finns en uttalad jämförelse med en normalitet genom att det tydligt beskrivs vad som faller utanför det normala i barnets hemförhållande eller i det egna beteendet. Texterna i barnavårdsutredningarna ska övertyga politikerna om att ett omhändertagande är motiverat och nödvändigt för barnets bästa. Därför är det viktigt att poängtera vilka problem och brister som finns i barnets situation. Enligt Petersson (2006) är syftet med barnavårdsutredningar att övertyga beslutsfattaren att ett omhändertagande av barnet är nödvändigt. Beslutsunderlagen vid ett omhändertagande visar synen på föräldraskapet och omsorgsförmågan.

3.7 Ingripande

Olika anledningar till att samhället ingriper i barns liv är att föräldrar av olika skäl inte kan ta hand om sina barn. Psykiska sjukdomar och missbruk är vanliga orsaker till att föräldrar brister i sin omsorgsförmåga kring barnet. Andra anledningar till att samhället omhändertar barn är på grund av det egna beteendet som kriminalitet och missbruk hos ungdomen själv. Forskning visar att fattiga familjer och arbetslösa föräldrar är kraftigt överrepresenterad av familjer där barnet blir omhändertaget (Lundström 1999). Enligt Lundström är föräldrars alkohol och drogmissbruk det vanligaste skälet till ett omhändertagande av ett barn. Anledningen till att barn blir omhändertagna

på grund av föräldrarnas missbruk är att samhället ser missbruk som ett avvikande beteende samt att det får konsekvenser för både den enskilda individen och samhället. Detta speglar de moraliska avvikelser som finns i samhället vilket påverkar vid utredningar om ett barn far illa. I de fall där samhället ingripit på grund av psykologiska övergrepp på barnet har även skälet till omhändertagandet grundat sig på föräldrarnas missbruksproblematik (Lundström 1996). Orsaker till omhändertagande på grund av brister i barnets hemmiljö handlar om antagande om ett bra föräldraskap och viktiga egenskaper man ska ha som föräldrar. Omhändertagande kan ske på grundval av brister i anknytning till barnet eller att föräldrarna inte klara att sätta gränser för barnet. Förväntningarna på föräldrarollen som framkommer i Peterssons studie, är att kunna ge sitt barn trygghet, känslomässigt och materiellt ansvarstagande och att inte belasta barnet med egna bekymmer eller låta barnet ta för stort eget ansvar i förhållande till åldern (Peterson 2003).

Löfholm Andrée & Sundells (2003) studie visar att oro kring barn mellan 0-12 år handlar främst om sviktande omsorg av barnet, relationskonflikter mellan föräldrarna och familjevåld. Bland de äldre barnen var det oro kring deras eget beteende, bland annat kriminalitet, snatteri och användning av alkohol och droger. Av misstänkt problematik bland barn och ungdomar var det främst barnets eget missbruk, kriminalitet och snatteri som inte ledde till någon insats från socialtjänstens sida. Enligt Sundell & Forster visar studier att det finns en sammankoppling i barns problembeteende över tid. De barn som har problem inom familjen eller annan beteendeproblematik ökar risken att i de tidiga skolåren visa symtom som bristande skolprestationer, hamna i dåliga kamratrelationer, som sedan i ungdomsåren övergår till alkohol och drogmissbruk, skolk och tidig sexuell debut (Sundell & Forster 2005).

Schlytters studie om barn som blir omhändertagna på grund av beteendeproblematik visar att det görs en skillnad mellan pojkar och flickor i den sociala barnvården. Det finns ett dubbelt normsystem som gör skillnad mellan könen som grundar sig på de samhällsvärderingar som råder om hur flickor respektive pojkar ska bete sig och handla för att hålla sig inom ramen för normaliteten. Pojknormen i samhället är mer tillåtande och ger pojkar ett större handlingsutrymme än flickor. Det finns en större acceptans för pojkars alkoholkonsumtion och deras beteende i våld och aggressioner mot andra. Detta på grund av att det tillhör samhällets värderingar att pojkar bråkar och är mer aggressiva än flickor och tillåts vara mer besvärliga. Pojkar har ofta ett mer omfattande drogproblem innan samhället ingriper. Det är inte pojkarna själva som ansvarar för sitt beteende eller sina sociala handlingar utan ansvaret ligger hos någon annan, tex föräldrar eller samhället. Flickors beteende och sociala handlingar är snävare och inte lika tillåtande. De förväntas att hålla sig inom ramen för ett accepterat flickbeteende. Överskrider gränsen för flickors alkoholkonsumtion anses hon ha ett missbruk. Värderingarna i samhället är att flickor har ansvar för sitt eget beteende, det handlar om vad flickor symboliserar som ligger till grund för

det egna beteendet. Flickor anses som sexobjekt och de måste sätta egna gränser för sin sexualitet för pojkar, Schlytter (1999).

3.8 Omsorg

Det finns tre olika former av omsorg om barnet. Den ena är fysisk omsorg som handlar om barnets hemmiljö dvs ordning och städning i hemmet samt barnets behov av materiell utrustning. Moralisk omsorg syftar på barnets uppfostran och sederliga utveckling. Den tredje är barnets emotionella omsorg dvs hur barnets behov av trygghet tillgodoses och vilken hänsyn och ömhet man visar gentemot barnets känslor och hur modern knyter an till sitt barn (Petersson 2006, sid 54).

I Peterssons studie angående den fysiska omsorgen visar att det är mycket liten fokus på mödrars omsorg av hemmet, dvs städning och renlighet. Det som beskrivs i utredningarna och i bedömningarna när det handlar om den fysiska omsorgen är om barnen är hela och rena. Barnets eget ansvar i hemmet och för sina syskon i förhållande till deras ålder. Bedömningar av sviktande omsorg handlar om att yngre barn lämnas ensamma hemma och att de måste klara sig ensamma och själva ansvara för tex sin uppstigning, skoltider, brist på mat och hur materiella behov som tex kläder blir tillgodosedda. Den moraliska omsorgen är mindre framträdande i studien, det som framkommer i några ärenden är barns vanor att följa regler och respektera gränser i skolan. Indikationer på bristande omsorg i den moraliska omsorgen i ärendena är barn som inte lyder vid tillsägelser och uppvisar ett normbrytande beteenden som att de röker, stjälar eller skolkar. Omsorgsbristen handlar om att mödrarna inte klarar att få barnen att lyda, att de låter barnen göra som de vill då de är rädda för att barnen ska bli arga. Även den emotionella omsorgen upptar en mindre del i utredningarna. En orsak till detta är att det är svårt att finna konkreta bevis för emotionell omsorgssvikt, och det blir svårt att rättfärdiga bedömningar av ett omhändertagande med anledning av emotionella omsorgsbrister från föräldrarnas sida. I bedömningar vid emotionell omsorgssvikt benämns mödrar som sätter sina egna behov framför barnets behov och att modern inte har möjlighet att tillgodose barnets behov av förutsägbarhet, trygghet och stabilitet. Det som framkommer tydligt i utredningarna är emotionell omsorgssvikt, där föräldrarnas egen emotionella utveckling begränsar förmågan att ta hänsyn till barnets emotionella behov. En annan form av omsorg som framkommer i utredningarna är mödrarnas sociala omsorg. Hur de tillgodoser barnets behov av aktivitet och stimulans för att utveckla motorisk och intellektuella utveckling genom sociala kontakter, leksaker och andra sociala sammanhang som är viktigt för barnet (Petersson 2006). Angående fädernas föräldraförmågor eller hur de är som omsorgsgivare framkommer sällan i utredningarna. Inte heller framkommer deras svårigheter att ta sig an barnet, att sätta gränser eller att de har svårigheter i sin relation till barnet. Det som beskrivs i utredningarna

är hur relationen mellan fadern och barnet fungerar. Andra beskrivningar om fadern handlar om aggressivitet, våldsamhet eller misshandel av modern eller barnet. Trots att en familj består av en moder och en fader är beskrivningarna om faderns föräldraskap och förmåga till omsorg om barnet mycket ofullständig. Bedömningar av föräldraförmågan baseras på normer om modern och faderns roll i familjen och normerna om hur en familj ska vara (Petersson 2006). Vid bedömning av föräldrars omsorgsförmåga om barnet i barnavårdsutredningar, ställs det högre krav på modern med anledning till att det oftast är hon som har ansvarar för barnet (Sundell & Karlsson 1999). I Bangura Arvidsson (2003) studie anses fadern som en viktig del i barnets liv. Detta på grund av att barn behöver manliga förebilder i sitt liv och relationen mellan fadern och barnet ska stärkas. I studien framkommer att socialsekreterare uttryckte en oro kring faderns frånvaro i barnets liv. Denna uttryckta oron kan relateras till samhällets förväntningar om den ”goda modern” och den ”goda fadern”. Detta menar Bangura Arvidsson baserar sig på genusdiskursen som råder i samhället. Socialtjänstens fokus ligger på moderns ansvar för barnet. Moderskap förknippas med barn och föräldraskap och rollen som modern har är att vårda om och ta hand om barnet. Bangura Arvidsson beskriver vidare att den sociala barnavården är präglad av det traditionella könsrollsmönstret på mödrar och faders rollförväntningar i familjen vilket grundar sig i den patriarkala strukturen.

4. Metod

I detta avsnittet presenteras metoden vi använt oss av i undersökningen. Vidare beskrivs genomförandet av aktstudien från 1921-1923 och 1997-2007 samt tillvägagångssätt för bearbetningen av det insamlade materialet. Undersökningens validitet och reliabilitet samt etiska ställningstagande presenteras i slutet av avsnittet.

4. Val av metod

Syftet med vår studie var att undersöka barn som far illa i sin hemmiljö och av det egna beteendet, samt föreställningen om det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet i gamla och nya barnavårdsutredningar. Vårt empiriska material består av aktstudie i två delar där vi har svarat på undersökningens två första frågeställningar. I den första empiriska delen studeras barnavårdsutredningar från 1921-1923 som beskriver utifrån ett historiskt perspektiv. I den andra empiriska delen studeras barnavårdsutredningar från 1997-2007 som beskriver utifrån ett nutida perspektiv. För att få svar på studiens tredje frågeställning, om skillnader och likheter mellan barnavårdsutredningar från 1921-1923 samt 1997-2007 gjorde vi en jämförelse mellan det historiska och nutida perspektivet. För att uppnå vårt syfte ansåg vi att en kvalitativ aktstudie var en

lämplig metod. Olsson (2008) beskriver att utredningstexter är ett system av relationer och kommunikationer som barn och föräldrar ingår i, och texten konstruerar barnets verklighet (2008, sid 10). Olsson beskriver vidare att hur människor förstår världen påverkas av det kulturella och sociala sammanhang som människor lever i. Därför ansåg vi att en aktstudie där vi undersöker barnavårdsutredningars texter var den metod som bäst skulle ge svar på våra frågeställningar. Det är forskningsfrågan som ska styra valet av metoden i undersökningen. Valet av metod kändes självklar, då vi ville studera barnavårdsutredningar ur ett historiskt perspektiv stod endast akter till förfogande. För att få jämförbart material från ett nutida perspektiv valde vi även akter från nutiden. Det som skiljer kvalitativ och kvantitativ metod är att i det förstnämnda söker forskaren förklaring till ett fenomen (Holme & Solvang 1991). Det specifika med kvalitativ metod är att den söker det specifika i fenomenet och vill fånga helheten av det studerade (Repstad 1993). Enligt Patel & Davidsson (2003) har forskaren inom kvalitativa undersökningar möjlighet att utforma och tillämpa egna varianter och tolkningar, de menar att det kvalitativa forskningsproblemet kräver sin unika variant av metod. Vår metod är inspirerad av hermeneutisk ansats då syftet är att tolka texterna vi har studerat. Genom den hermeneutiska tolkningen av texterna kan vi få en förståelse för hur akterna beskriver barn som far illa och det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet. Människor lever i ett historiskt och nutida sammanhang vilket tillhandahåller gemensamma begrepp där språket ligger till grund för livssynen (Patel & Tebelius 1987). För att vi ska förstå hur familjen och barnet beskrivs i utredningarna anser vi att en hermeneutisk inspirerad metod är lämplig.

4.2 Urval och genomförande

För att få möjlighet att studera gamla akter tog vi kontakt med Malmö Stadsarkiv för att undersöka möjligheten att få tillträde till gamla barnavårdsutredningar. På plats fick vi hjälp med att plocka fram de akter vi var intresserade av att undersöka. Utifrån dessa gjorde vi ett urval med anledning av mängden barnavårdsutredningar från varje årtal. För att lättare kunna hitta den information vi sökte fick vi vägledning i hur man bäst söker i dessa gamla akter. Då det var tidskrävande att läsa akterna fick vi begränsa studerandet till två dagar. Enligt Patel & Davidsson (2003) måste forskaren ta hänsyn till tidens förfogande vid insamling av material. Anledningen till att vi valde akter från 1921-1923 var att dessa åren hamnar mellan två barnavårdslagstiftningar. 1921 hade barnavårdslagen från 1902 inarbetats och barnavårdsutredningar hunnit etableras i samhället. Vi valde att inte studera akter längre än till 1923 för att då hade tankarna om den nya lagstiftningen 1926 inte än hunnit präglat barnavårdsutredningarna. Då barnavårdsutredningarna från tiden 1921-1923 inte var så omfattande och bestod av ca ½ till 1 sida handskrivet material ansåg vi

det lämpligt att studera 28 stycken för att få de framträdande dragen i utredningstexterna som skulle svara på våra frågeställningar. De gamla akterna var svåra att läsa på grund av det gamla språket samt handstilen vilket gjorde att läsandet var tidskrävande. Detta gjorde att vi fick begränsa antalet akter i undersökningen. Vi försökte att fotografera akterna för att illustrera hur de ser ut, men på grund av tekniska problem gick det inte att genomföra. Vid studerandet av de gamla akterna skapades nya intressanta frågeställningar som vi ansåg relevanta i vår studie. I inledningsfasen i undersökningen hade vi endast frågeställningen om föreställningen av barn som far illa. När vi började läsa akterna såg vi att utredningarna hade stort fokus på barnets hem och föräldraskapet. Detta ledde till att vi formulerade frågeställningen om hur det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet framkommer i gamla och nya barnavårdsutredningar, med anledning av att vi såg en koppling mellan barn och föräldrarna. Vi tog kontakt med en enhetschef på Socialförvaltningen i en liten kommun i södra Sverige med en förfrågan att få studera nutida barnavårdsutredningar med anledning av vårt uppsatsskrivande. Urvalet kan betraktas som ett bekvämlighetsurval då socialförvaltningens enhetschef plockade fram akterna som var tillgängliga för oss när vi anlände för att genomföra vår undersökning. Enligt Hartman (1998) görs ett bekvämlighetsurval då urvalet finns lättillgängligt och fördelen med denna metod är dess enkelhet, vilket vi gjorde vid val av den kommun vi kontaktade för att kunna utföra vår studie. Tio barnavårdsutredningar har studerats samt tillhörande journalanteckningar från 1997-2007. Anledningen till att antalet utredningar begränsades till tio stycken var att de var omfattande och tidskrävande att läsa. Vår begränsade erfarenhet av att söka i akter gjorde att detta tog längre tid än förväntat, vilket gjorde att vi undersökte detta antal barnavårdsutredningar. Studiens material består av omhändertagande enligt LVU § 2, med anledning av barnets hemmiljö, och LVU § 3 på grund av barnets eget beteende. Av de sammanlagt tio akter som har studerats har fyra stycken varit miljöfall dvs på grund av brister i miljön. Fyra omhändertagande på grund av barnets eget beteende samt två stycken där anledningen till omhändertagande har varit på grund av både miljön och barnets eget beteende.

4. Bearbetning och analys

Barnavårdsutredningar handlar om att formulera ett problem genom att beskriva vad problemet är och vilka orsaker som ligger till grund för problemet samt att hitta lösningar som finns till problemet. Vid en första bearbetning av det avskrivna materialet gjordes en grundlig genomläsning av alla utredningarna för att få en beskrivning av problematiken i barnets liv som låg till grund för utredningen, samt vilka mönster som växte fram i utredningarna. Enligt Patel & Davidsson (2003) är det viktigt att läsa igenom materialet ett flertal gånger samt att föra anteckningar och tankar som

framkommer under bearbetningen. Först identifierade vi problemen som framkom i utredningarna om barnets miljö och beteende, vilket blev två huvudrubriker. Det goda och otillräckliga föräldraskapets blev den tredje huvudrubriken. Sedan identifierade vi orsaker till problemet vilket blev underrubriker i miljö och beteende. I identifiering av det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet framkommer faktorer som är viktiga i föräldrarollen vilket presenteras i löpande text. Vid genomläsning av varje enskild utredning användes överstrykningspenna för att markera ofta förekommande företeelser som gav en beskrivning av föreställningar om barn som far illa samt det goda och otillräckliga föräldraskapet. Utifrån våra teman har vi beskrivit föreställningar om vilka barn som far illa. I textanalysen har vi gjort utdrag och citerat från utredningstexterna. Genom citat och utdrag från texten blir det möjligt för läsaren att delta i analysresultatet och lättare bilda sig en egen uppfattning av utredningens text. Forskaren kan vid analys ses som en medskapare av texter. (Olsson 2008). ”Forskning kan ses som en pågående social konstruktion och reflexiv process- att forskningen i sig skapas ur berättelser och är en praktik av berättande (Olsson 2008, sid 16). Genom att analysera återkommande mönster som beskrevs i utredningarna kunde detta kopplas till våra frågeställningar. Valet av textanalys bestäms av studiens syfte, och vid textanalys avses en text där forskaren med lämplig metod ska få fram textens budskap, mening och innehåll. För att lyckas med detta måste rätt texttolkning och analystolkning tillämpas (Svensson & Starrin 1996). Vi har använt oss av diskursanalys av materialet, där vi har betonat det gemensamma i diskursen om barn som far illa och föräldraskapet från utredningarna. När syftet med diskursanalysen är att lyfta fram det sammanhållna och gemensamma i stället för dess motsättningar benämns analysen vara foucaultiansk inriktad (Bergström & Boréus 2000). Svenning (2000) menar att när forskaren söker efter sociala mönster och regelbundenheter i materialet används samstämmighetsmetoden vilket innebär att man söker efter likheter i olika fall som sedan ställs utanför det ”normala” i samhället. Enligt Bergström & Boréus (2000) kan inte diskursanalysen följa någon specifik metod utan varje forskare utvecklar egna analysverktyg. För att kunna analysera fram gemensamma föreställningar i diskursen om barn och föräldrar har texterna lästs igenom noga sedan strukturerat dem efter ett schema som vi sedan använde som rubriker i materialet.

Problem: Far barnet illa i sin miljö eller av sitt eget beteende, vilket blev två huvudrubriker. Det goda och otillräckliga föräldraskapets blev den tredje huvudrubriken

Orsaker till problemet: Under rubriken miljö och beteende skapades underrubriker som var faktorer till att barnet far illa och i det goda samt otillräckliga föräldraskapet framkommer faktorer som är viktiga i föräldrarollen.

Lösningar: I utredningarna är lösningen på problemen omhändertagande på grund av barnets miljö eller eget beteende.

Då akterna från 1921-1923 samt de från 1997-2007 analyserats gjordes en resultatdiskussion från varje tidsperiod där de två första frågeställningarna besvarades. När de två första frågeställningarna hade besvarats kunde sedan den tredje frågeställningen också besvaras angående likheter och skillnader som belystes utifrån tidsperioderna .

4. Studiens reliabilitet och validitet.

Den kvalitativa studiens validitet och reliabilitet bedöms utifrån andra kriterier än i en kvantitativ studie (Holme & Solvang 1991). Enligt Svenning (2000) kan analystekniska felslut inträffa i analysfasen vilket innebär att materialet feltolkas. En annan problematik i kvalitativ analys är att forskaren gör en felaktig återkoppling till teorin, vilket benämns som teoretiska felslut.

Reliabiliteten, tillförlitligheten i vår studie är osäker då vi endast har studerat ett fåtal akter. För att kunna generalisera hade vi behövt studera ett större antal akter vilket det inte fanns tidsutrymme för. Vid kvalitativ analys finns risk för urvalsfel (Svenning 2000). Då vi endast har studerat ett fåtal akter kan detta innebära validitetsproblem på grund av risk för liten variation i materialet. Enligt Hartman (1998) vill man i kvantitativa studier kunna generalisera sitt urval på hela populationen. Då vi gjort en kvalitativ studie är inte avsikten att generalisera, och enligt Patel & Davidsson (2003) är syfte med en kvalitativ studie att få en djupare kunskap, som ofta inte kan uppnås via kvantitativa undersökningar. Svenning (2000) menar att vid en kvalitativ analys är syftet, att med det lilla material som forskaren besitter, tränga djupt in i problemet som studeras.

4.5 Etiska aspekter

Barnavårdsutredningarna från 1921-1923 är inte längre sekretessbelagda vilket gjort att vi inte behövt ta hänsyn till varken sekretess eller konfidentialiteten. Men vi har trots det valt att inte nämna namn på personerna som förekommer i utredningarna. De barnavårdsutredningarna från 1997-2007 är sekretessbelagda vilket innebar att vi skrev på sekretessförbindelse på Socialförvaltningen. I de nutida utredningarna fick vi även följa konfidentialiteten vilket innebar att namn och personnummer togs bort samt typiska händelser i familjen som kan härledas till de berörda. Trots att materialet avidentifierades på socialförvaltningen, men för att ta hänsyn till konfidentialitetskravet, förvarades materialet i ett låst skåp hos en av studenterna. Patel & Davidsson (2003) skriver att konfidentialitet innebär att vi, som forskare, vet vilka som ingår i studien. Då det inte ska gå att utläsa vilka personer som utredningarna berör är den kommunen vi gjort undersökningen i anonym, samt att särskilda kännetecken på personer och händelser inte har

tagits med på grund av risk för avslöjande av personernas identitet. Detta har inneburit svårigheter vid analysen där citaten har fått kortats ner för att inte röja någons identitet. Valet har också gjorts att inte sätta fingerat namn eller nummer på personerna i utredningarna, då det finns risk att kunna koppla ihop citat och på så vis utläsa vilken det handlar om.

4.6 Metoddiskussion

Att använda akter som forskningsmetod ger ett stort värde då de är lämpliga att använda för att se hur mönster och sociala fenomen konstrueras i texterna (Billquist & Johnsson 2007 sid 14). Detta stämmer överens med vår uppfattning om att aktstudie i vår forskning varit en passande metod för att få svar på våra frågeställningar. Som tidigare nämnts var det tidskrävande att läsa akterna vilket gjorde att vi fick begränsa studerandet till två dagar på respektive tidsperiod. Eftersom de gamla akterna från tiden 1921-1923 inte var så omfattande och bestod av ca ½ till 1 sida handskrivet material ansåg vi det lämpligt att studera ett större antal av dessa barnavårdsutredningar. Det gamla svenska språket samt att materialet var handskrivet med gammal skrivstil blev skriften svår att tyda. Egentligen hade det varit lämpligt att studera flera akter för att få ett mer tillförlitligt resultat. Vi begränsade de nutida akterna mellan 1997-2007 till tio stycken för att akterna var omfattande och det tog längre tid än förväntat att läsa, vilket beror på vår ringa erfarenhet av att söka i akter. Om tid funnits hade det varit lämpligt att innan studien påbörjats övat i att söka i akter för att minska den tekniska svårigheten. Vi kan inte dra några säkra slutsatser av studiens resultat på grund av otillräckligt underlag. Enligt Olsson (1993) kan akter anses som en datakälla dock med varierande tillförlitlighet att kunna dra slutsatser om den värld vi kallar verklighet. Likt Olsson (1993) är inte vårt syfte med studien att fastställa giltighet. Då studien endast gör två nedslag i olika tidsperioder, med stort tidsintervall, innebär det att tiden emellan de båda perioderna inte har studerats. Detta har gjort att vi missat förändringar mellan de studerade tidpunkterna och diskursens förändring i samhället. Om vi även hade studerat akter med jämna tidsintervall hade detta gett oss ett tydligare mönster i barnavårdsutredningars förändring över tid. En rekommendation för fortsatt forskning är att studera akter vid flera nedslag i tiden mellan 1900 och fram tills i dag för att se den diskursiva förändringen om barnet och föräldrarna i den sociala barnavården. Enligt Billquist & Johnsson (2007) och Taylor (2009) har dokumentstudie inte uppmärksammats och har inte haft samma prioritet i kvalitativ forskning som andra metoder, varken i litteratur eller forskningsartiklar. Detta har vi under studiens gång fått erfara genom svårigheter att hitta relevant litteratur och forskning inom detta område, som kunnat vägleda oss i hur en aktstudie fungerar som forskningsmetod. Fördelar med att använda sociala akter som forskningsmetod är att akterna är lättillgängliga samt att

det blir mindre bortfall än vid intervjuundersökningar (Billquist & Johnsson 2007). I vår aktstudie har inga bortfall förekommit vilket varit till vår fördel på grund av det magra materialet. En annan fördel med aktstudie är att etiska problem, som att samtala med barn eller föräldrar i forskningsstudien kan undvikas (Billquist & Johnsson 2007). En nackdel med att endast studera akter från en och samma Socialförvaltning är att det finns en inarbetad kultur med gemensamma värderingar som skapar likartade föreställningar om barn som far illa samt det goda och otillräckliga föräldraskapet. Detta kan vi koppla till Billquist & Johnsson (2007) som menar att de som tillhör samma organisation har samma värderingar och tankar som påverkar hur man ser på problem.

5. Analys av barnavårdsutredningar 1921-1923

5.1 Beteende

5.1.2 Stöld, skolk och vanartsbeteende

När barn och ungdomar aktualiseras i utredningarna handlar det många gånger om att de stulit. Beteendet beskrivs ibland som vanart. Det beskrivs tydligt att ärlighet och pålitlighet är ytterst viktigt och att det anses omoraliskt att stjäla. Det uppges dock också att om barnet sköter skolan väl och har bra betyg i uppförande och flit så anses brottet som mindre allvarligt. När barnet uppvisar ett oacceptabelt beteende fokuseras det även på utseende, i form av barnets hälsotillstånd, och andra egenskaper såsom barnets förstånd och lydighet. När utredningen av det missgynnande beteendet blir aktuellt för myndigheten beskrivs även hur hemmet ser ut. Det anses att det är av yttersta betydelse att hemmet är snyggt, välstädat och att det finns en mor som sköter om hemmet och ser till barnen. Familjens ekonomi beskrivs också som väldigt viktig:

”Hon är klen och har ett sjukligt utseende. Tillhör 3:e klass vid Sofielundskolan, har försvarliga kunskaper och ett gott förstånd men är lat och olydig /.../visat vanart: farit med osanning och snattat. I skolan har hon tagit gummi och frukt ur kamraternas fickor, i hemmet har hon tagit kort som hon sålt varvid hon påstå styvmor vore sjuk”.

I avslutningen i samma utredning tas tillsynen och omsorgen i hemmet upp som en eventuell bidragande orsak till flickans vanart och det tjuvaktiga beteendet. Här beskrivs också att hemmets ekonomi är god.

”Barnen får också helt säkert inte den rätta tillsynen och vården i hemmet och detta

missförhållande är väl åtminstone en bidragande orsak till flickans vanart. Hemmets ekonomi är ganska god”.

Hemmet anses ha betydelse i den meningen att barnen ska vara hemma och inte spendera tid ute på stan. Hemmet uppges vara knutet till modern som anses stå för den uppfostrande delen och sörja för omsorgen barnen behöver. Hemmet anses också vara den plats där barnen ska lära sig hur deras liv bör bli som vuxna. Om denna tillsyn brister beskrivs en stor risk att barnen blir vanartade. Detta konstrueras i denna utredning vari modern är änka med fyra barn. Hon är en hårt arbetande mor och anses ”ovanligt arbetsam och gör allt för sina barn”, dock har nu hennes ena son gjort sig skyldig till stöld. Följande citat beskriver vikten av en hemmavarande moder:

”Barnen är synnerligen välklädda, hemmet välvårdat, och modern gör intryck av att vara en duktig människa, som försörjer sig själv och barnen. /.../ därigenom att hon så mycket måste vistas utom hemmet, blir tillsynen kanske ej så noggrann som önskligt vore”.

I en annan utredning, där en pojke stulit kol, anges det följande:

”För modern är det mycket svårt att få den ringa inkomsten att räcka till. Hon håller dock hemmet snyggt och barnen i ordning, så gott hon kan. /.../ Eljest är familjen ordentlig, och någon oärlighet kan ej märkas”.

En 14-årig pojke, vars moder är änka, har tidigare varit aktuell för nämnden vid ett flertal tillfällen för snatteri och är nu återigen aktuell för utredning:

”Modern arbetar på vin och spritcentralen med en inkomst omkring 160 kr/månad, arbetstid 8-12, ½2-6. hon är ordentlig, vid mina besök var hemmet snyggt och i väl ordning”.

Det läggs stor vikt vid hur barnens riskfyllda beteende beskrivs och hur samhället ska komma tillrätta med dessa barn och konstruera dem till att bli goda, moraliska och arbetande medborgare. Skolan anses ha en stor uppfostrande roll:

”M har varit anmäld för nämnden 2 gånger förut /.../ Går nu i 7 klass och har gott förstånd och goda betyg i läsåmnena och likaså i flit och uppförande med undantag för ett par terminer, då han fått B i flit och uppf”.

Om en 11-årig pojke, som stulit, beskriver utredaren på följande sätt:

”Gossen ser också trött och blek ut. Sina läxor har han svårt att få tid lära sig, vilket haft till följd av kvarsittning. Detta är han antecknad utan lov frånvarande i 5 dagar. Sen dess har han gått flitigt i skolan och har högsta betyg i både flit och uppförande”.

I utredningen om en 15-årig pojke, som deltagit i snatteri av frukt, skriver utredaren, som är folkskollärare, följande:

”I Sofielundsskolan har han genomgått folkskolans 5 klasser och erhållavgångsbetyg med Ba i de flesta ämnena och högsta vitsord för flit och uppförande och gott förstånd. Sista året tillhörde han min klass och uppförde sig under denna tid väl”.

Vid utredningen av en flicka i klass 4, angående stöld, får hennes förra lärarinna beskriva flickan och vilken uppfattning hon har av henne:

”Fröken E P å Johannesskolan, som undervisat flicka de 3 första skolåren, upplyste att G alltid varit mycket snäll och duktig, minst av allt hade hon därför väntat få höra henne omnämnas på sätt som framgår av rapporten”.

Efter detta uttalande får flickans nuvarande lärarinna uppge sin syn på flickan.

Det framgår att den sistnämnda lärarens ord väger tungt:

”Föreståndarinnan vid Teckla Åbergskola frk. R höll före att G hade många stora fel. Strax efter sitt intagande i skolan gjorde hon sig skyldig till svårare osanningar och mycket lögnaktig har hon vid olika tillfällen varit sedan dess. Upprepade gånger har hon försömat undervisningen i skolan, varvid hon ofta samtidigt varit försvunnen från hemmet. /.../ Fröken R hade den uppfattningen att flickan vore moraliskt defekt och hon förfallet vara nästan blottad från skamkänsla”.

Det beskrivs att trots att hemmet präglas av andra typer av problem så hamnar fokus väldigt ofta på barnens eget beteende och inte de omgivande problemen såsom fattigdom, fylleri, våld och misär. En 13-årig flicka, som har stulit, lever tillsammans med sina föräldrar och flera syskon. Hennes far är ofta berusad:

”Till hemmet kommer fadern för att äta, ryta, svära och sova ruset av sig. Han är sedan gammalt känd av polisen för fylleri. Grannarna beklaga fru P. Mången kväll kan hon hos dessa med barnen fått söka skydd mot mannens våldsamerheter”.

Att växa upp under dessa omständigheter uppges dock inte vara det som får myndigheternas uppmärksamhet utan de fokuserar mer på vad flickan har gjort, stulit:

”Detta är mycket troligt att A gjort sig skyldig till alla här nämnda till grepp och ännu flera./.../ Kvällen efter upptäckten av stölden från tidningsgumman rymde hon emellertid – troligen av fruktan för fadern och blev ute hela natten”.

Det barnen stal kunde vara följande; ”veliciped”, kol, frukt, choklad, kakor, gotter, karameller, cigaretter, knivar, börsar och pengar. I flera av utredningarna syns ett mönster där de barnen som ertappas att stjäla även ses ”driva omkring” och skolka, röka cigaretter och i en del fall även dricka alkoholhaltiga drycker där de två senare exemplen mer är något pojkar sysselsätter sig med. Att stjäla anses inte vara ett bra sätt att leva utifrån ett moraliskt synsätt. Om en pojke, som gjort sig skyldig till flera stölder, beskriver utredaren följande:

”Fru V som sköter affären har länge misstänkt, att choklad och gotter stulits där /.../ Sedan greps M på bar gärning /.../ tagit 2 paket choklad...2,50 kr ur kassalådan...Ur automatgasmätaren i hemmet har han tagit 75 öre, för vilka han köpt cigaretter. Från V tog han en gång i dennes närvaro 2 askar cigaretter av 10 askar som V lagt på bordet”.

Utredaren uppger följande om sin bedömning av M:

”Min egen uppfattning om gossen i fråga är den att han är en synnerligen förslagen och inbunden individ, som föga eller intet låter sig påverkas av föreställningar, eller aga, vilket han lär ha fått i rikligt mått. Han dyrkar framgången utan större hänsyn till företagets moraliska art”.

En utredning av en 10-årig pojke som stulit vid flera tillfällen och lockat med sig flera av sina kamrater beskriver utredaren följande:

”E har lockat flera av sina klasskamrater till att göra honom sällskap och deltaga i stölderna. /.../dessa har erkänt att de varit i sällskap med E och tagit åtskilliga såsom frukt, choklad, kakor

och dylikt. /.../ Han således utängar ett demoraliserande inflytande på sina kamrater och i hemmet ej lyckas få den tillsyn han så väl behöver”.

För att komma tillrätta med denna typ av destruktivt beteende anses samhället i behov att göra vissa insatser. Utredningarna fokuserar på själva beteendet och anser inte att möjligheterna att det kan finnas någon bakomliggande orsak till beteendet. Utredaren uppger endast att beteendet finns och att det måste tas bort. Barnen anses inte fara illa genom sitt handlande utan beteendet ställs mer i relation hur det anses påverkar omgivningen negativt. Pojken i förra citatet blev genom nämndens beslut skild från hemmet och överlämnad till enskilt hem för vård och uppfostran. I beslutet uppges inget om huruvida han kommer att få hjälp med sitt beteende utan endast att han ska uppfostras. I nästa citat beskrivs det besked nämnden beslutade angående hans kompisar:

”Att dessa i sin respekt, hem erhållit aga för sina här relaterade företeelser och då både undertecknad och barnens lärarinna dessutom givit dem en allvarlig tillrättavisning, hoppas vi att de hädanefter skola uppföra sig ärligt och anständigt. Varför det torde måhända kunna angående dem för närvarande bero”.

Det är inte bara stöld som åtgärdas genom aga utan även skolk anses som ett beteende som måste stävjas:

”Ville gärna ”skolka” till en början men blev av undertecknad agad för detta. Samtidigt lät jag honom förstå – att jag endast ville hans eget bästa. Märkligt nog bättrade han sig”.

5.2 Miljö

5.2.1 Familjebilden och hemmet

I utredningar där miljön kan vara en fara för barnet anses det viktigt att båda föräldrarna finns med i familjebilden för att barnet ska ha de bästa förutsättningarna till bra uppväxt. Utredningarna börjar flera gånger med att beskriva fadern, var han arbetar och om han anses vara en ordentlig man. Sedan beskrivs modern med fokus på hur hemmet uppges vara städat och om barnen anses skötta. När detta har beskrivits skrivs det om barnet och dess problem. I några utredningar beskrivs hemmet först och i några få utredningar finns information om det aktuella barnet först i utredningen. Vikten läggs på fadern som anses vara familjens överhuvud och försörjare.

”Hemmet är gott. Styvfadern är således en präktig och ordentlig man. Modern har varit svag för honom, enda barnet. Under änkeåren hade hon säkerligen ej tid att tillräckligt se efter honom”.

Inledningen i en annan utredning beskriver en annan bild:

”Hemmet är mycket fattigt. Fadern har en liten cykelrep verkstad men har det sista året haft mycket litet arbete. Har han pengar köper han sig gärna ”en liter”. För modern är det mycket svårt att få den ringa inkomsten att räcka till”.

Citat från en annan utredning:

”Fader har under förra året haft bättre arbetsförtjänst, och modern har därför kunnat stanna hemma och ägnat sig helt åt hemmets skötsel”.

Det ses som viktigt att hemmet är välstädat och välskött för att barnen ska få en ordnad uppväxt. En förutsättning för att hemmet sköts anses vara att det finns en moder som är hemma. Det är när modern arbetar och inte har den tid hemmet och barnen kräver som det anses bli brist i hemmiljön och därmed en risk att barnen blir vanartade. Eftersom modern står för omsorgen av familjen är det hon som uppges som ansvarig när det brister i uppfostran och barnet riskerar att fara illa. Detta beskrivs i citatet som följer:

”Hemmet ser ganska oordentligt ut, beroende mera på slarver än fattigdom. Brist på mat och pengar för märkes ej. Barnen får ofta rätt stora slantar till biograf eller gottor. Fadern är lumpsamlare och drar kring med en handkärria och gör uppköp /.../Modern går dagligen till fabr.Z och städar och har dessutom städning i familjer, så att hon sällan är hemma /.../ H, som i juni fyller 13 år; får springa omkring efter behag, då han är ledig från skolan och modern säger, att även om hon vore hemma på dagarna, kunde hon ej hålla honom hemma eller få honom att lyda sedan han är så stor”.

Pappan nämns inte som en del i ansvaret utan modern är den av föräldrarna som ensam får stå till svars mot myndigheterna när barnet hamnar i svårigheter även om båda föräldrarna ska inställa sig hos nämnden. Faderns roll anses vara att arbeta och försörja familjen. Det beskrivs att när denna förmåga brister drabbas hela familjen. Citat:

”Det tycks, som om det varit nöden, som drivit gossen att tillgripa kolen”.

En flicka blev utredd för tiggeri:

”Där plågade hon enligt värdinnans utsaga utfinna sig varje fredags-och lördagskväll och av gästerna tigga pengar att modern och syskonen som på grund av faderns arbetslöshet lida nöd”.

5.2.2 Alkohol och ”dåligt folk”

Att hålla liv och föra oväsen, låta dåligt folk och lösaktiga kvinnor samlas i bostaden konstruerar ingen bra uppväxtmiljö för ett barn. Barnen anses far illa i en uppväxtmiljö där det samlas människor de inte känner. Det anses inte bra för barnen att bevittna vad som händer i hemmet när främmande folk vistas där och super sig berusade:

”Grannarna, dåligt liv i makarna P’s hem. Mycket oväsen och fönsterrutan slagits in. Dåligt folk och lösaktiga kvinnor håller till där./.../ hustrun super sig även berusad. Hon ser dock ganska snygg och trevlig ut./.../ Att barnen stundom far illa är ju klart, dock ser den 12-åriga flickan kraftig ut och dotterbarnet är någorlunda frisk”.

Så här beskrivs det i ett annat hem:

”Värden vidhåller att dåligt folk samlas hos P för att supa, ibland en 7 stycken år gången. Flera gånger då där varit oväsen har värden tillsagt dem att vara tysta, och då har de blivit tysta den gången./.../ söndagen den 28 sistl. Januari hade värden sett fru P komma hem på morgonen synbarligen berusad och med håret hängande nedåt ryggen./.../ befallit sin 12-åriga dotter att gå bakvägen till handlarn, efter bier och porter, men flickan ville ej, och då hade modern svurit och varit ond på flickan. Huruvida barnen äro med och få bevittna uppträdena i hemmet, eller om de vistas i rummet, då föräldrarna och deras gäster äro i köket, har jag ej kunnat utröna”.

Det barnet far illa av uppges vara att bevittna sina föräldrar i dåligt sällskap och bli berusade. En familj bör bo och leva tillsammans utan att förtära alkohol och umgås med dåligt folk. Husvärden har uppsikt på vilka som besöker hyresgästernas bostad, även grannarna har koll på vilka som kommer och går. Detta tycks ha varit en fördel för barn som farit illa i sin miljö, att de blivit uppmärksammade av de vuxna som finns i deras närmiljö. En 12-årig flicka uppmärksammas av lärarinnorna och grannar för misskötsel:

”Stationskarlen J E A vore i hög grad begiven på dryckenskap och på grund härav olämplig att vårda och fostra dottern. Hon vanvårdades på ett synnerligt upprörande sätt, vore smutsig, behäftad med kylsår samt uppgives hava av mattlighet svimmat såväl i skolan som på gatan./.../ Lärarinnor och grannar ha alltsedan hennes ditkomst funnit henne beklagansvärd. Efter skoltid har E tyckts driva omkring på skolgården och gatorna, illa klädd och alltid smutsig. Så är hon klen och lider av sängvätande”.

Det anses inte bra för ett barn att inte ha en fast punkt i tillvaron där ingen vuxen tar ansvaret och ser till att barnet får den omsorg det behöver. Det uppges heller inte vara bra att barnet driver omkring ute på gatorna med slitna kläder och ser smutsig ut. Barnen bör vara hemma efter skoltidens slut och inte springa ute utan anledning. Ifrån samhällets sida anses det inte önskvärt att barnen springer ute, hittar på bus och skapar oro. Samhället uppges först och främst vilja ha ordning och kontroll, därmed anses barnens välmående inte vara det mest väsentlig. Fattiga barn tvingas ut, för att leta efter förnödenheter, med anledning av att fadern lägger familjens inkomst på alkohol. De letar efter allt som kan vara av värde för att klara dagen:

”Han är sedan gammalt hos polisen känd för fylleri./.../ Han brukar slå hustrun med stolar och vad han kommer åt./.../ Barnen hjälper till att försörja familjen. A och gossarna gå i gårdarna och samla papper i säckar för att få något att elda med. När de plockar papper på ckokladfabrikens gård. Händer det att de hittar något gott. Så får de också något att äta”.

5.3 Den ”goda” förälder respektive den ”otillräcklige” föräldern, 1921-1923

Den goda föräldern beskrivs vara kopplat till hemmet och dess utseende. Ett välstädat och snyggt hem konstrueras om modern och fadern är ordentliga människor. Barnets problem ställs inte i relation till föräldrarna och vilket ansvar de har i det. Anses hemmet väl i ordning fokuserar utredaren inte på att barnets beteende kan orsakas av någon brist i föräldrarnas förmåga att uppfostra. Samhällets norm anses vara ett bra och ordnat hem med en fader och en moder som sköter sina roller. När familjebilden ser bra ut så har barnen de bästa förutsättningarna att växa upp till bra medborgare. Trots att familjen ser ut på det sättet får en del barn problem och visar vanart. En pojke i 13-årsåldern anmäld till nämnden för stöld. Han bor med mor, far och syskon i ett ordentligt arbetarhem:

M har varit anmäld för nämnden 2 gånger förut, 1914 och 1918, och har således tidigt visat

vanart./.../ gossens föräldrar, i allo aktningsvärda och ordentliga.

Det skrivs inget om att föräldrarna skulle behöva hjälp med uppfostran utan hela orsaken till pojkens problem anses finnas hos honom. I utredningen framstår det klart att föräldrarna är ansedda som respekterade medborgare och det tas inte upp huruvida de skulle kunna ha någon del i pojkens beteende. Utredarens fokus ligger på fadern och modern med koppling till vad som förväntas av dem, i rollerna som far och mor. Faders roll anses vara att försörja familjen, inta en auktoritär roll och vara familjens överhuvud. Moderns roll anses däremot vara att sörja för mannens och barnens omsorg, hålla hemmet rent, snyggt och ordentligt. I utredningarna beskrivs en del av mödrarna har någon form av arbete och det anses inte vara helt acceptabelt, då anses de inte hinna se efter barnen och sköta hemmet på samma sätt vilket i sin tur kan leda till omsorgsbrist och problem. Trots detta anses de vara hårt arbetande och ordentliga medborgare.

En 10-årig flicka har ertappats med att stjäla. Hon bor med sin far, styvmor och syskon. I utredningen beskrivs att styvmodern ”inte hyser så varmt intresse för barnen och att hon inte står ut med att ta itu med flickan”. I beslutet står det dock följande:

”...på grund av ständigt bortavaro från hemmet kunde de icke ägna henne den tillsyn hon behövde”.

Ett bristande föräldraskap blir tydligt och det visar sig i uppfostran. Att inte vara omtyckt anses innebära en stor sorg för barnet vilket kan vara en del i att flickan höll sig borta från hemmet. Föräldrarna förklarar flickans beteende med att hon inte varit hemma så hon kunde bli uppfostrad. Åtgärden för henne blev att överlämnas till enskilt hem för uppfostran och vård.

En flicka i 11-årsåldern har haft en bra skolgång med mycket beröm. Hon har, enligt lärarinnan, varit snäll och duktig de första tre åren hon hade henne i skolan. Hon är mycket omtyckt av sina kamrater och lärarinnorna. Nu har hon anmälts för nämnden för att ha stulit:

”Fröken R höll vidare före, att hon gjort sig skyldig till flera stölder än rapporten anger, som också flickan idag för mig vidgått./.../ Modern träffade jag i hemmet, som för övrigt uppgavs vara välsituerad./.../Enl. moderns utlåtande är flickan mycket stygg, lögnaktig, tjuvaktig, förslagen och opålitlig./.../ Hon ansåg sig ej vuxen uppgiften rätta flickans fel utan upprepade flera gånger sin önskan genom barnavårdsnämnden lämna henne i andras händer. Var det sant som hon sade, hon

lämnade dock flera gånger motsägande uppgifter och ger stundom ett ganska ovederhäftigt intryck, så hade varken hon eller hennes man sparat på riset”.

Något hände flickan mellan tredje och fjärde klass som inte beskrivs i utredningen. Efter samtal med flickan ser utredaren att det är något i hemmet som inte stämmer:

”- att G står under en olämplig ledning i hemmet och att hon för den skull bör placeras i ett avskilt hem hos allvarliga och bestämda människor, under inga förhållande i ett skyddshem”.

Ett hem blir anmält till barnavårdsnämnden och utredaren besöker hemmet där båda föräldrarna är hemma tillsammans med två söner:

”Den äldsta gossen, ser frisk ut. Den minsta, är blek och klen, samt ser mycket efterbliven ut. Jag fick strax det intrycket av hustrun att hon ej var fullt normal. Hon kom ända in på mig och talade mycket högt, såsom hon trodde mig vara döv, och ideligen upprepade hon detsamma, att det var stygga människor som anmält dem till Barnavårdsnämnden”.

Hemmet uppges vara mycket vanvårdat och utredaren ber mannen komma till nämnden för samtal:

”Han beklagade sig mycket över hustrun. När jag kommer hem från arbetet om kvällarna, är där varken städad eller någon mat lagad. Vill han laga mat, säger hustrun, att det tillkommer ej honom att göra det./... Strumporna till barnen får han själv ställa om, och hustrun laga dem aldrig, utan de får gå med dem tills de faller sönder. Hon gå sällan ut och håller barnen inne. Den minsta har nästa aldrig varit ute”.

Moderns föräldraförmåga räcker inte till och det får barnen lida för. De missköts och far på detta sätt mycket illa. På grund av det dåliga föräldraskapet ifrån moderns sida blir barnens tillvaro odräglig och deras hälsa står på spel:

”Hon kan inte hinna med någonting. Skall hon kamma sig, tager det hela dagen. Hon skulle vilja laga mat, men hon kan ej hinna få kastrullerna rena, säger hon. Gardiner har hon men vill ej sätta upp dem. Skall hon tvätta, behåller hon tvätthuset hela veckan och hinner ändå ej tvätta mer än några få plagg. Det hon mest sysslar med är skakning och borstning av deras kläder för vilket hon har en verklig mani”.

Barnen i familjen anses inte få den tillsyn och omsorg de behöver. I och med att moderns föräldraförmåga brister far barnen illa i sin miljö trots att de har en far som bryr sig om dem. I utredningen framgår att fader försöker ta en del av moderns roll genom att föreslå att han kan laga mat. Könnsrollerna beskrivs som väldigt uppdelade och gränserna väldigt tydliga med vilka ansvar modern och fadern har i familjen. I citatet framgår detta tydligt, fadern berättar:

”När jag kommer hem från arbetet om kvällarna, är där varken städad eller någon mat lagad. Vill han själv laga mat, säger hustrun, att det tillkommer ej honom att göra detta. Han skulle nog laga mat, men det blir aldrig”,

I detta avslutande citatet beskrivs tydligt hur den idealiska familjen skulle se ut:

”E S har alltid åtagalag ett gott uppförande, i så väl hemmet som i skolan. Har alltid hållit sig snygg och proper, aldrig fört uteliv och varit artig och vänlig mot alla. Hemmet är ovanligt snyggt och präktigt. De moraliska förhållandena i hemmet äro de bästa och deras ekonomi mycket god. De äga själva det hus, de bebo. E har en äldre bror och två yngre systrar. Broren känner jag vara en präktig pojke. Systrarna gå fortfarande i skolan och äro snälla och flitiga”.

6. Resultatdiskussion 1921-1923

Under början av 1900-talet präglades samhället av moraliska och religiösa föreställningar. Vad som ansågs som sociala problem tog sin utgångspunkt i den moraliska och religiösa tro som präglade människorna i olika samhällsklasser. Under denna stora samhällsförändring, som industrisamhället orsakade, talades det om att de hot som samhället stod inför (Hamreby 2004). Under denna period, som analysen avser, talades det inte om ”barn som far illa”, utan det talades bland annat om ”sedlig förvildning” och vanart. Flera barn som aktualiserades i barnavårdsnämnderna var de barn som ansågs ha ett omoraliskt beteende. I akterna som studerats har de barn som anmäldes till barnavårdsnämnden uppvisat ett omoraliskt beteende på flera sätt, bland annat genom att stjäla.

Skolan ansågs vara en viktig plats för barnen. Det uppges att det var här en del av deras uppfostran skedde och den beskrivs som präglad av disciplin och ordning. Att sköta skolan hängde ofta samman med livet utanför skolan. I utredningarna beskrivs hur viktigt det var att barnen hade bra betyg i flit och uppförande. Ett barn, som aktualiserades hos barnavårdsnämnden, på grund av vanartsbeteende, blev sedd utifrån mildare påföljd när betygen i flit och uppförande var till lärarens

belåtenhet. Ett barn som däremot hade sämre betyg i dessa ämnen och blev föremål för utredning ansågs vara i större behov av samhällets insats. Diskursen i samhället under denna period präglar tydligt hur synen på vad som var normalt och vad som var onormalt såg ut. Det ansågs väldigt viktigt att vara flitig i skolan och att barnet uppförde sig på ett artig sätt mot omgivningen och då speciellt de vuxna. Diskursen hjälper oss att skapa en naturlig ordning i det vi ser som normalt (Fahlgren 1999). Det anses inte ”normalt” att inte sköta skolan vilket gör att dessa barn anses frångå samhällets ordning. Hamreby (2004) skriver att diskurserna i samhället avgör hur man förstår ett problem och dessa barn riskerar att hamna i brottets bana. Att stjäla bedöms än allvarligare och ses som ett avvikande beteende. Genom detta avvikande sociala beteende upprätthålls inte diskursen i samhället. Genom att definiera ett problem hos barnet som inte är normalt måste samhället ingripa och rätta till det (Fahlgren 1999). Fahlgren (1999) tar upp att diskurser har ett syfte är att skapa ordning och sanning inom olika områden. Normer skapas av vad som anses normalt och de bygger på uppfattningar om hur något bör vara i samhället. Hemmet är väldigt viktigt, i den meningen att det ska vara snyggt, välstädat och ordentligt. Hemmet är den plats där barnen ska vistas när de inte är i skolan. När ett barn aktualiseras i en utredning läggs det stor vikt på att hemmet uppfyller de krav samhället har på hur hemmet ska se ut. Genom diskursen har hemmets betydelse för barnet skapats och det är genom denna diskurs människor ser vad som är normalt. Beteendet kopplades inte bara till hur väl hemmet var städat utan även att det fanns en moder närvarande i hemmet. Det var modern som ansågs vara ensam ansvarig för mannens och barnens omsorg och hemmets ordning och reda. I studien var fallen flera där moderns frånvaro i hemmet beskrevs som kopplat till barnets riskfyllda beteende. I modersdiskursen talas det om hur viktigt det är för barnet att ha en moder närvarande men det talas dock inte om vikten av en fader. Bergman (2003) beskriver kärnfamiljens ideal som en vårdgivande moder och en fader som försörjare. Hamreby (2004) talar om att barn fick en bra barndom endast när mödrar gav sina barn kärlek och omsorg avgörande var dock att fader tog det ekonomiska försörjansansvaret. Hamreby fortsätter att beskriva hur industrialiseringen förändrade familjens struktur när de flyttade in till städerna för att arbeta och detta orsakade problem för de unga. Det som beskrivs hända nu är att även mödrar tvingas ut i arbete och får på så sätt inte möjlighet att vara hemma för att sköta om barnen och hemmet i samma utsträckning som tidigare. Detta uppges orsaka konsekvenser för barnen som nu lämnas ensamma utan tillsyn, springer vind för våg ute på gatorna. På gatan anses de utsättas för frestelser och riskerar att hamna i kriminalitet. Hamreby (2004) skriver att under industrialismen blev uppluckringen av de moraliska regler som präglat samhället ett hot mot ordningen. Nilsson (2003) beskriver hur präster, lärare och andra socialt engagerade personer talade om ungdomens ”sedliga förvildning”, vanart och allmän ovilja att lyda auktoriteter. Barnens vanartade beteende förklarades

utifrån barnens personliga egenskaper. Det ansågs inte finnas yttre omständigheter som orsakade det avvikande beteendet utan barnen själva hölls ansvariga. Föräldrarna skuldbelades inte för barnets beteende och hölls inte ansvariga för vanarten. Det var endast i de fall då hemmet inte var väl i ordning och väl skött som föräldrarna blev aktuella för att vara ansvariga för barnets avvikande beteende. Eftersom modern var direkt kopplad till hur hemmet blev skött så var det hon som hölls ansvarig. Fader var inte kopplad direkt till hemmets ordning utan stod som ansvarig för den ekonomisk försörjningen och blev därför inte ansvarig på samma sätt som modern. Hamreby (2004) tar upp att vanart har skiljt sig mellan flickor och pojkar. Det fanns olika regler för vad som ansågs passande uppförande för könen. Swärd (1993 sid.25) skriver hur flickors och pojkars beteende har bedömts olika vilket kan kopplas till deras framtida roll som mödrar och fäder. När hemmet var dåligt skött av olika anledningar och barnet uppvisade ett avvikande beteende kunde barnet bli omhändertaget och placerat i enskilt hem. Detta kan kopplas till Fahlgrens (1999) beskrivning av att samhället ska förändra beteendet till det som anses önskvärt. Hemmet fick dock ingen hjälp från samhällets sida för att kunna förändra hemmet till det bättre och på så vis även förändra barnets beteende. När hemmet var väl i ordning och barnet trots detta utvecklat ett vanartat beteende ansågs inte föräldrarna ha någon del i det avvikande beteendet. Beskrivningen av barnet lyfts ut från sitt sammanhang och beteendet förklaras som en enskild del. Familjen som helhet anses inte kunna vara delaktiga i barnets utveckling av det destruktiva beteendet. Konstruktionen av familjen ses som delar där varje del står för sig utan påverkan av den andra delen. I familjer, där fadern var alkoholist, ansågs det inte var själva beteendet som orsakade problem för familjen och speciellt barnen utan problemet riktades mot att fadern köpte sprit för pengarna. Detta ledde till att modern inte kunde ge barnen mat vilket i sin tur ledde till att barnen stal och tiggde. Det fanns flera olika orsaker till att ett barn blev ansedd som vanartad. Swärd (1993) beskriver att vanartsbeteckningen gällde arbetarklassens normavvikelser. Dessa gällde lögnaktiga barn, att barnet deltog i ligor eller ett annat förkastligt levnadssätt till allvarligare brott. Enligt Sundkvist (1994) var vanartsbeteckningen vag detta med anledning av att det i lagtexten fanns ett tillägg som benämndes ” eller annorledes”. I denna benämning kunde barnavårdsnämnderna tolka barns handlingar som vanart. Detta gav barnavårdsnämnden tolkningsföreträde. Analysen visar att det var arbetarklassens barn som blev förmål för barnavårdsnämndens utredningar. I texterna beskrivs vanart som skolk, stöld, driver omkring på gatorna, lögnaktigt beteende och andra omoraliska handlingar. Det som tydligt visas är att vanartsbegreppet har en vag och bred definition vilket kan kopplas till ”eller annorledes” handlingar som kunde tolkas som avvikande beteende.

Föräldrskapet är kopplat till hemmet där den goda modern står för omsorgen av barnen. Den goda fadern står för försörjningen av familjen. Könsnormalitetsdiskursen skildras i texterna. Det finns förväntade beteende av könen där det normala av manligt och kvinnligt ansvarstagande gestaltas. Enligt Fahlgren (1999) finns det en diskurs där föreställningar är att ett avvikande beteende för det ena könet inte anses avvikande för det andra. Detta visar att det finns en syn på normala och avvikande beteenden av könet. Redan i tidig ålder skildras könsnormalitetsdiskursen av flickor och pojkar i den sociala barnavården. I samhället diskuterades att en förändring skulle ske där barnets bästa skulle finnas i åtanke. Syftet var att de barn som inte fick sina behov tillgodosedda skulle samhället ta ansvar för (Hamreby (2004). Denna diskussion kan skönjas i en barnavårdsutredning där barnet uppvisar ett vanartat beteende men där texten ger ett intryck av att orsaken till barnets beteende är kopplat till moderns behandling av barnet. Claezon (2004) beskriver att samhällets föränderliga värderingar påverkar bedömningen av vad som är normalt och avvikande. Diskursen skapar samhällets sociala normer.

7. Analys av barnavårdsutredningar 1997-2007

7.1 Miljö

7.1.1 Emotionell omsorgsbrist

Det som skildras i utredningar är att barn har olika omsorgsbehov som ska tillgodoses, och vid omsorgssvikt far barnet illa. Omsorgsbehov ska tillgodoses av föräldrarna i det egna hemmet. När omsorgen sviktar och det finns ett oönskat förhållande i barnets liv synliggörs problematiken i utredningar för att åtgärder från samhällets sida ska vara befogat. Föräldrarnas problematik och brister i föräldrskapet skapar osunda hemförhållanden för barn. I texten konstrueras det olämpliga hemmet för barn att växa upp i. I texten konstrueras ”det goda” hemmet, som beskriver det goda och otillräckliga föräldrskapet. Det talas om faktorer i barnets miljö som skapar en otrygg barndom som inte är lämpligt för barnet, vilket beskriver att ett omhändertagande görs för barnets bästa. Ett barn som utsätts för bristande omsorg anges problemet vara hemmet och föräldrskapet. I utredningarna talas det om barn som far illa psykiskt och fysiskt i sin miljö. Barn far illa av att inte få sina emotionella behov tillgodosedda. I utredningar beskrivs emotionell omsorgssvikt när föräldrar inte ger sina barn trygghet, närhet samt när barnet lever i en oförutsägbar miljö. Föräldrarnas uppgift är att visa barnet kärlek, tillgodose grundläggande behov av trygghet och skapa en förutsägbar miljö för barnet. Den känslomässiga utvecklingen beskrivs som ett viktigt behov att få tillgodosett för ett barns välmående och för den framtida utvecklingen. Föräldrarna har ett stort

ansvar att ge barnen den trygghet och närhet som de behöver. I en utredning beskrivs:

” Som barn har man rätt till grundläggande trygghet vad gäller fysisk och psykisk omsorg, förutsägbarhet från föräldrarna, kontinuitet, närhet och flexibilitet vad gäller uppfostran ”.

Barn som inte får tillräcklig närhet och känslomässig omvårdnad kan visa beteendestörningar. De barn som inte får sina emotionella behov tillgodosedda av sina föräldrar av olika orsaker kan uppvisa symtom på att de inte mår bra. I utredningar beskrivs barnens symtom i termer av känslor, obehag och att de känner otrygghet. I en utredning skildras:

” Utredarna bedömer att pojken tydligt visar att han inte mår bra. Han verkar avtrubbad, visar ingen rädsla utåt. Pojken tycks vara oberörd av situationen. Den känslomässiga övergivenheten bedöms vara mycket stor. Han visar mycket oro, har svårt att sitta still och vippar hela tiden på sin stol ”.

Barn far illa av att växa upp i en hemmiljö som består av bråk och konflikter mellan föräldrarna. Detta ger barnet en otrygg och orolig vardag vilket kan ge stora konsekvenser för barnets utveckling. Barn far psykiskt illa av att bevittna bråk i familjen. I utredningar anges att barn blir oroliga och lever under otrygga förhållanden där det sker konflikter vilket kan innebära att deras utveckling skadas. Ett resonemang från en utredning:

” Pojken är präglad av sin uppväxt. Han har varit med om mycket bråk och konflikter mellan föräldrarna ända sedan han var liten. Det har varit bråk och våldsamheter mellan hans föräldrar som gjort att det med all säkerhet varit mycket oroligt och i bland skrämmande för honom. Pojken har vaknat av föräldrarnas bråk och ibland flytt till sitt rum när de kommit igång med sina gräl ”.

Det skildras att barnet blir ett offer för sina föräldrarnas problematik där konflikterna skapar ett otrygga hemförhållanden för pojken. Hemmet ska vara en trygghetsbas för ett barn och problem i familjen ska inte lösas genom bråk och våld där föräldrarna löser sina konflikter på ett sätt som inte är bra för pojken att bevittna. Det goda hemmet ska vara en lugn miljö och det uttrycks att det är inte lämpligt för ett barn att befinna sig i ett konfliktfyllt hem, och barn inte ska leva under dessa hemförhållanden. Ett barn ska inte behöva fly eller vakna av bråk mellan föräldrarna och barnet far illa av att leva under dessa förhållanden och barn ska växa upp under en ordnad tillvaro där hemmet är en trygghet för barnet och familjen ska vara barnets trygghetsbas.

I en annan utredning beskrivs:

” Barn som upplever våld i hemmet upplever en oförutsägbar tillvaro. Senare års forskning på detta område har visat att barn som upplever upprepat våld i familjen far mer illa än andra barn i utsatta miljöer. Barn som bevittnar våld i hemmet blir mer traumatiserad än barn som vuxit upp i krigshörjade länder. Ju yngre barn är när de upplever familjevåld, desto större konsekvenser får det för barnets framtida utveckling. Ett barn som får bevittna våld i sin närmiljö eller leva i en miljö där våld och hot förekommer ofta kan göra att ett barn far psykiskt illa.”

Texten ovan skildrar hur barn påverkas av familjevåld beskriver konsekvenserna i barnets familjeförhållanden. Barnet kan bli traumatiserat och i utredningen talas det om hur allvarligt detta är för barns framtida utveckling och barn far illa av att vistas i sitt hem. De barn som bevittnar våld mellan föräldrar får inte behovet av trygghet tillgodosett vilket skapar brister i omsorgen. Barns personliga upplevelse av familjevåld beskrivs. Barnets perspektiv lyfts fram och det konstrueras vad som händer med barnet vid upplevelser av familjevåldet och det berättar hur det med all säkerhet är för barnet att befinna sig i familjevåld. Citaten nedan är ett annat exempel på detta

” Barn far illa av att bevittna våld mellan föräldrarna och dottern upplever detta som skrämmande och obehagligt”

”Många barn blir otrygga och får dåligt självförtroende”

I utredningar sätts barnet främst. Barn har rätt till goda uppväxtvillkor och om föräldrar inte klarar att ge sina barn detta har samhället rätt att ingripa för barnets bästa.

7.1.2 Missbruksproblematik hos föräldrar.

Barn till missbrukade föräldrar beskrivs fara illa i en stökig och oförutsägbar miljö vilket ger barn otrygga hemförhållanden. I texten talas det om att det inte är ovanligt att föräldrar som missbrukar åsidosätter sina barns behov vilket beskrivs som omsorgssvikt. Det anges vara svårt för ett barn att växa upp i en familj där en förälder missbrukar och det uppges att det inte är ovanligt att missbruket orsakar andra bekymmer i familjen såsom bråk och konflikter mellan föräldrarna. Missbruket leder till att föräldraförmågan påverkas vilket i sin tur påverkar barnet negativt. Två citat skildrar detta:

” Modern och fadern lever i ett förhållande som präglas av mycket alkohol och konflikter”

” Det är alltid svårt för barnet att växa upp i en familj där en förälder missbrukar. Ofta är hemsituationen stökig, ibland kaotiskt”

Det som beskrivs är att föräldrarnas missbruk skapar en dålig uppväxtmiljö för barnet. Föräldrarnas alkoholmissbruk konstruerar ett avvikande beteende som skapar en orolig och oförutsägbar tillvaro för barnet som inte är en tillfredsställande hemmiljö. Det talas om barnets bästa och det finns en föreställning om hur det är för ett barn att leva i ett missbrukarhem vilket anges skada barnet. Barn med missbrukande föräldrar anses ta på sig ett för stort ansvar för sig själv och sin familj, vilket skildrar att barnets vardag blir otryggt och oroligt. I utredningstexterna talas det om att barn som växer upp med missbruk använder sig av strategier för att klara sin tillvaro. Konsekvensen som beskrivs är att missbruket leder till en dålig uppväxtmiljö, men även talas det om hur föräldrarnas missbruk påverkar barnet, ett resonemang som skildrar detta:

” Barn i missbrukarfamilj är utlämnade till sig själva och sin egen förmåga att stå ut. De hittar strategier för att klara sin tillvaro: några är tysta, andra duktiga, andra ansvarstagande” Vidare uttrycks: ” I vissa missbrukarfamiljer blir barnet den som får ta ansvar för vardagsbestyren och den som måste trösta och medla. Att aldrig från ena dagen till den andra veta om mamma är full, oberäknelig och drumlig skapar oro hos barnet. Tillvaron blir oförutsägbar och fylld av besvikelser över brutna löften och omkullkastade planer. Många barn blir otrygga och får dåligt självförtroende”

I texten ovan skildras hur barnet blir påverkad av föräldrarnas missbruk och vilka konsekvenser detta kan ge barnet både i den aktuella situationen och i den framtida utvecklingen och det talas om barnets perspektiv av den olämpliga miljön. I avvikelsen i barnets hem uttrycks en oro att detta ska prägla barnet vilket leder till ett beteendeproblem i framtiden. Ett gott hem och en god uppväxt är grunden för barnets utveckling. Barn blir symtombärare av familjens problematik. Det är osunt för barnet att befinna sig en alkoholpräglad miljö, och för barnets bästa måste det räddas från det osunda hemmet. Barn med missbrukade föräldrar kan i sin tur uppvisa destruktiva beteenden och kan utveckla eget skadligt beteende av att växa upp med föräldrar som missbrukar vilket är relaterat till familjens problematik. Nedan kommer citat som uttrycker detta:

” Hans beteende är så pass allvarligt i dag att han uppfyller kraven för att bli omhändertagen enligt § 3 LVU, för sitt beteende likväl som § 2 LVU för miljön. Det som gör att pojken enbart bör bli omhändertagen enligt § 2 LVU är hans ringa ålder och då framförallt är § 2 LVU som uppfylls då hans agerande är orsakat av hemmiljön”

7.1.3 Fysisk och psykisk misshandel

Barn som blir slagna av sina föräldrar i uppfostringssyfte far väldigt illa.

I utredningstexterna görs en skillnad mellan fysisk och psykisk misshandel. Att sätta gränser och regler med hjälp av kroppsliga bestraffning eller psykiska kränkningar av olika slag är inte accepterat i barnuppfostran. Det hävdas att barn som utsätts för fysisk eller psykisk misshandel ska tas på stort allvar. När barn berättar om att deras föräldrar misshandlar dem anses det viktigt att barnet blir hörd och att deras berättelser tas på allvar. Utredningarna visar att barnets röst är viktigt och att barnets perspektiv på sin situation beaktas. Ett exempel :

” När ungdomar träder fram och berättar om sina hemförhållanden är det av största vikt att lyssna och ta deras berättelser på allvar ”

Ett barn får aldrig utsättas för fysisk eller psykisk bestraffning. Föräldrarna har ansvar för sina barns trygghet, och barn som blir slagna av de vuxna, som ska vara deras trygghet anses att barnets förtroende till de vuxna skadas. Barn är känsliga för familjeproblem och missförhållanden i sin miljö. Barn som utsätts för misshandel uppvisar olika symtom på att de inte mår bra av att leva i en miljö där det förekommer misshandel. Föräldrar måste kunna sätta gränser för sina barn utan att använda fysisk eller psykisk bestraffning. Text citat:

” Ett barns trygghet finns i första hand hos den egna familjen, även om det finns brister. Barn i Sverige har rätt till omvårdnad och en god uppfostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenskaper och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling ”

Det hävdas i texterna att psykisk misshandel ger negativa påfrestningar för barnets fortsatta utvecklingen. Barn som utsätts för kränkande behandling kan förlora sin självkänsla och sin självbild. Det uttrycks en oro för barnet som utsätts för psykiska påfrestningar vilket kan innebära stora konsekvenser för barnets självkänsla och att barnet skadar sig. Det talas om en oro där barnet som har det dåligt hemma ska söka sig till andra platser utanför det egna hemmet. Exempel:

”Flickan har i många år dessutom levt i en miljö som inneburit dels fysisk misshandel av sina föräldrar, men även psykisk misshandel i form av till exempel systematiska kränkningar, nedvärderingar och terror. Flickan känner sig trakasserad hemma ”

I familjen förekommer svårartade relationsstörning, vilket kan innebära en mycket allvarlig risk för den unges hälsa, till exempel genom risk för självmord. Flickan har uppgett att hon söker sig hemifrån då hon inte orkar vara hemma på grund av konflikterna i hemmet ”

7.1.4 Fysisk omsorgsbrist

Den fysiska omsorgen innebär barns omvårdnad som hygien, kläder samt ordningen i barnets hemmiljö. I texterna beskrivs att ett hem där det är kaos och det är smutsigt är inte en lämplig miljö för ett barn att växa upp i. Barn ska få hjälp med omvårdnaden så att de är hela och rena. Barn ska ha lämpliga kläder som är passande både kroppsligt och som inte utmärker sig vara allt för onormala. Den fysiska omsorgen handlar om hemmets ordning och renlighet. Det är viktigt att barnet får sin materiella omsorg tillgodosedd och att barnet bär lämpliga kläder. Ett exempel på detta resonemang i en text:

”Matbordet, fläkten och andra avlastningsytor är täckta av tomglas och metertjocka högar av tidningar, reklamblad och andra papper. Familjen måste äta i TV-hörnan i vardagsrummet, där finns ca 30 ”tomatlådor” som är tillför att lägga barnens kläder. De golvytor som är synliga, väggar och tak är mycket smutsiga och lägenheten luktar påtagligt illa. Barnens kläder är ofta smutsiga och ofräscha när de kommer. De har också kläder som är för små, urtvättade, smutsiga, omoderna, sällan sådant som ser ” normalt ” ut”.

” Lägenheten är oerhört sliten och ”sjaskig och behöver totalrenoveras”.

I utredningar talas det om att barn har behov av att få utveckla sin identitet samt sitt eget utrymme för att kunna utveckla sin egna person.

Barn ska ha en ”egen plats” i det egna hemmet. Det är viktigt att barn blir sedda för den egna personen och accepteras och respekteras för den person som barnet är. Detta är viktigt för identitetsutvecklingen och barn måste lära sig att skilja på dem själva som person i förhållanden till andra. Ett barn behöver även ett eget utrymme i hemmet och ett ställe där deras personliga tillhörigheter finns. Det skildras en oro för barn som inte får stöd i sin identitetsutveckling, vilket kan innebära konsekvenser för barnets framtida relationer och att inte få vara någon kan få förödande konsekvenser för barnet. Ett exempel från en utredning:

”Att inte bli sedd som en enskild person, som den man är, med de resurser, svagheter och färdigheter man har, och med respekt för ens personlighet, kan äventyra ett barns utveckling och hälsa. Identitetskänslan att ”veta vem jag är” i förhållanden till andra är avgörande för hur framtida relationer utvecklas”.

Barn far illa av att ta för stort ansvar i hemmet i förhållande till sin ålder och mognad. Ett exempel:

” Mamma brister i vardagsrutiner- att ge pojken frukost, kläder och se till att han kommer till skolan. Han lämnas åt sig själv och sysselsätter sig själv, har TV som sällskap och får själv se till att få mat i sig”

I en annan utredning berättas tydligt att barnets behov inte tillgodoses:

” Vare sig modern eller fadern tar ansvaret att skydda flickan. Flickan är inte ens 11 månader gammal och är helt beroende av sina föräldrar. Flickan ska bli erbjuden trygghet, säkerhet och en god omvårdnad i det egna hemmet ”.

7.2 Beteende

7.2.1 Alkohol och drogmissbruk

I utredningar beskrivs olika beteenden hos barn som innebär en risk för deras hälsa eller utveckling. Varken föräldrar eller barnet själv kan ordna upp problematiken. Barnets beteende är avvikande i förhållande till vad som är normalt för ett ungdomligt beteende. Det som konstrueras i utredningarna är att barnets beteendeproblematik är kopplat till hemförhållandet och familjesituationen. Barn betraktas inte som ansvarig för sitt beteende och det finns en förståelse för barnet då det är andra orsaker som ligger till grund. Barn far illa av att förlora sin förälder och är i behov av att få ha en god relation trots att föräldrarna är separerade. Det skildras att barns missbruksproblematik är rotade i svåra separationer, där någon av föräldrarna är frånvarande i barnets liv eller där kontakten är ytterst liten.. Det talas om att barns missbruk grundas i barnets relation till föräldrar och hur barnets familjesituation fungerar. En text beskriver detta:

” Under två år hade fadern ingen kontakt med dottern. Både modern och fadern berättar att de haft mycket sparsam kontakt, och då det kommit tillstånd har den varit mycket ansträngd och fylld med konflikter. Fadern har stundvis tagit helt avstånd från flickan och hennes uppväxt. Fadern orkar inte med henne eller hennes sätt, och är rädd för egen del att åka och hämta henne då hon varit hos välkända missbrukare och kriminella”

Textcitaten ovan talar om att barn far illa av att bli övergiven av sina föräldrar och att de inte under uppväxten är närvarande och föräldrar som till och från överger sina barn orsakar smärta och ledsamhet i barnets liv. Konstanta relationsuppbrott mellan ett barn och förälder gör att ett barn far illa av detta i längden. Det som även konstrueras i utredningarna är att det finns en koppling mellan

barnets missbruksproblematik och kamratrelationer. Det talas om en oro för barn som befinner sig i olämpliga miljöer där det förekommer alkohol och droger och där umgängeskretsen består av grava missbrukare. I en utredningstext beskrivs följande:

” Han har kontakt med grava missbrukare. De senaste månaden har han dragits mer och mer till olämpliga miljöer med äldre eller vuxna missbrukare. Han röker och snusar utan föräldrarnas tillstånd”.

I texterna uttrycks empati och förståelse för barnet som inte ska skulbeläggas för sitt beteende, vilket uttrycks i citatet nedan:

”Pojken befinner sig i en osäker situation. Det är svårt att se vilken vuxen som ska kunna finnas till för honom, och han är osäker på vad han kan förvänta sig av sina föräldrar. Pojkens övergivenhet har varat så länge, att han fått en del personliga problem. Han är en tystlåten pojke som präglas av en kombination av ilska och ängslan. Hans uppväxt har varit problematisk med flera arbetsamma separationer. Ett missbruk av alkohol komplicerar bilden, men är också i hög grad begriplig med tanke på pojkens psykiska välmående, ängslan och ångest som plågar honom mycket och styr hans liv i alldeles för stor utsträckning”.

7.2.2 Socialt nedbrytande beteende

I texterna berättas att barn far illa av ett socialt nedbrytande beteende vilket skapar ett ohälsosamt och destruktivt liv för barnet. Det finns en annan problematik som föreligger i barnets liv och som orsakar dennes beteende. Socialt nedbrytande beteende beskrivs som att barnet avviker från samhällets normer på ett sätt som kan innebära en fara för barnets framtida utveckling. De barn som lever sitt liv isolerat från omvärlden och inte har några kamratrelationer eller andra sociala relationer har ett socialt nedbrytande beteende. De konsekvenser som beskrivs i utredningar är att barnets skolgång blir påverkat, barnets framtida liv i form av att inte få ett arbete och att inte kunna bo i ett eget hem. Barn behöver sociala kontakter och ett socialt liv utanför det egna hemmet och ska gå regelbundet i skolan. I relationer med andra lär sig barnet det sociala samspelet och lär sig hur konflikter hanteras som uppkommer i vardagen. Citatet är ett exempel på detta:

” Pojken isolerar sig från omvärlden genom att sitta på sitt rum. Han har i stort sett inga kamratrelationer. Han går inte utanför lägenheten mer än nödvändigt. Pojken är lättkränkt och har svårt att ta kritik eller tillsägelser. Det finns ingen som kan leva sitt liv utan att stöta på

konfliktssituationer. Att låsa in sig på sitt rum är ingen konstruktiv lösning på konflikter. Det är av stor vikt att pojken lär sig att hantera liknande situationer”.

I texten ovan beskrivs att barn måste lära sig att hantera konflikter på ett annat sätt än genom att isolera sig från omgivningen. Barn som i sitt liv upplever konflikter och bråk i sin familj kan inte lära sig att hantera konflikter och motgångar på ett konstruktivt sätt. Här talas det om att barn påverkas av hur föräldrar och deras beteende är och föräldrarna påverkar barnet genom sina handlingar. Texten talar om att det är viktigt att barn lär sig att hantera konflikter på ett konstruktivt sätt under barndomen för att kunna hantera de framtida konfliktsituationer som barnet kommer att stöta på ute i det sociala livet. Hemmet beskrivs vara basen där barnet rustas inför vuxenlivet. Ett citat från en utredningstext uppger:

”Konsekvenserna blir att pojken inte har en ordentlig skolgång, inte får något arbete, inte kunna bo i en egen lägenhet eller i övrigt ha en fungerande social närvaro med vänner och flickvänner samt att den fysiska hälsan riskerar skadas”.

I texterna talas det om att barn behöver en fungerande relation till båda sina föräldrar. Barn med självdestruktiva beteende saknar en god kontakt med någon av föräldrarna. Självskadebeteende skildras som ett symptom att det föreligger någon annan problematik i barnets liv. Det som till synes skildras i utredningstexterna är att barn som har en dålig kontakt med umgängesföräldern anses fara illa:

”Modern säger att flickan ej träffat sin fader efter ca ett års ålder. Pappa har ej visat något intresse av att träffa flickan förrän ca ett år sedan och då genom att ringa en gång. Flickan har inte haft mycket kontakt med sin biologiska pappa under uppväxttiden. Hon var bara några månader när föräldrarna separerade. Fadern har haft sporadiskt umgänge med flickan under hennes första två, tre år. Därefter inget umgänge utan fadern har endast hört av sig någon gång per år”.

Det talas om vikten av att barn har kontakt med både sin moder och fader. Barn ha rätt till båda sina föräldrar och att en god relationen upprätthålls för barnets bästa. Barn mår bäst av att ha en god kontakt till sina föräldrar och det är föräldrarna som har ansvaret att upprätthålla kontakten med sina barn trots att det i familjen varit separationer. Citatet från en utredningstext skildrar detta:

”Socialtjänsten gjorde i början av utredningen det aktiva valet att involvera fadern mer i pojkens

liv. Detta utifrån att det i informationen pojken uppgett, där det framkommer att han saknar sin pappa väldigt mycket och att involvera fadern skulle kanske kunna vara en bidragande faktor att pojkens livssituation förändras. Pojken har sedan skilsmässan bara haft sporadisk kontakt med sin fader. Fadern har under hela pojkens liv varit en frånvarande pappa”.

7.3 Det goda respektive det otillräckliga föräldraskapet

Det som skildras i texterna är att föräldrarnas uppgift är att uppfostra sina barn och förhindra att barnet inte uppvisar ett normbrytande beteende. De ska skapa trygga hemförhållanden för barnet och hemmet är grunden för barnets framtida utveckling. Föräldrar ska ha förmågan att leva upp till ”det goda” föräldraskapet. Det goda föräldraskapet beskrivs i termer av att ge kärlek, trygghet, gränssättning, tillsyn och ge barnet en förutsägbar miljö. Barn far illa av att förlora någon av sina föräldrar och är i behov av att få ha en god relation trots att föräldrarna är separerade. Barnets beteende skapas i den egna miljön, och föräldraskapet spelar därför en viktig roll. Texterna beskriver att föräldrar måste kunna ta ansvar och lösa sin egen problematik för barnets bästa. Två citat visar exempel på detta:

”Föräldrarnas egna problem är så stora att de inte förmår ge barnet vad det behöver i uppmärksamhet, kontakt och stimulans. Mamma brister i föräldraransvaret genom att ej ta tag i sin situation”.

”Vi pratar med modern om att vi inte anser det lämpligt att hon vistas med barnen. Modern behöver först och främst ta hand om sig själv och ordna upp allt praktiskt såsom ekonomi, arbete och kontakt med missbruksenheten”.

I föräldraskapet skildras ingen skillnad mellan moderns och faderns ansvarig för att barnets behov tillgodoses. Texterna konstruerar inga könsrollsmönster, där modern står för omsorgen och fadern för försörjningen. Modern görs inte ensam ansvarig för barnet, utan det uttrycks att båda föräldrar har lika stort ansvar för en fungerande tillvaro för barnet och att deras behov tillgodoses. Texten gestaltar inte den patriarkala könsindelningen utan både moderns och faderns föräldraskap lyfts fram i utredningarna. Föräldrar ska skydda sina barn och ha en god tillsyn vart de befinner sig och vad de gör utanför det egna hemmet. I föräldraskapet hävdas att gränssättning ska användas i uppfostran. I texterna beskrivs att i uppfostran ska föräldrar lära sina barn samhällets normer och regler så att de håller sig om rätt sida av regelsystemet. Föräldrar ska vara överens om hur de ska

uppfostra barnet oavsett om de lever med eller utan varandra. I barnets uppfostran ska det vara adekvat gränssättning och regler. Om inte föräldrar sätter gränser och regler och klarar av att samarbeta kring frågor som rör barnet kan det ge barnet negativa konsekvenser i barnets beteende. Citatet nedan är ett exempel:

”Mamman har stora svårigheter med pojken. Han följer inte hennes regler och gränser alls och hon har stora svårigheter att vara auktoritär mot pojken. Om de bara hade kunnat samarbeta som förälder och mer litat på varandras färdigheter så hade detta varit jätte bra för deras son. I dag har han lärt sig att spela ut dem mot varandra så att han får som han vill i slutändan”.

Föräldrar ska vara överens om hur de ska uppfostra barnet oavsett om de lever med eller utan varandra. I barnets uppfostran ska det vara adekvat gränssättning och regler. Föräldrar som inte har tillsyn över sina barn beskrivs brista i sitt föräldraskap. Ett exempel på detta:

”Föräldrarna brister också i omsorgen gentemot flickan genom att de inte har direkt insyn i vilka hon umgås med, var hon är samt att de inte på ett tillräckligt sätt skyddar flickan så att hon inte utsätter sig själv för fara”.

Barn far illa av att ta för stort ansvar i förhållande till sin ålder och mognad. Det som beskrivs i texterna är att barn ska inte ta ansvar för sig själv eller andra, tex sina syskon om inte mognad för detta ansvar finns. Det talas även om att barn far illa av att ta för lite ansvar för sig själv i förhållande till den egna mognaden. Två citat beskriver:

”Flickan är helt utlämnad till sina föräldrars godtycke, eller att systemen på 9 år tar ansvar för henne”.

” Han har en stor oro för mamma och tar för stort ansvar för sin ålder. Pojken är väldigt lojal gentemot sin mamma, de har en tät relation”.

Barn som överbeskyddas av sina föräldrar lär sig inte att ta ansvar för den egna situationen. Det talas om att föräldrar ska sätta rimliga krav på sina och ska inte låta barn styra och ta kommandot i familjen samt inte tillåtas tänja på gränserna. Ett citat från en utredning:

”Modern har tyckt synd om pojken och skyddat och ställt upp för honom. Utredaren bedömer att

detta lett till att pojken i mycket har fått sin vilja igenom att modern inte ställt några större krav på honom. Detta har inneburit att pojken i mångt och mycket tagit kommandot i familjen. I dagsläget har föräldrarna helt resignerat och gett upp”.

I utredningar konstrueras det goda föräldraskapet utifrån att sätta barnets bästa främst och kunna sätta sina egna behov åt sidan. Föräldrar ska vara lyhörda inför barnets känslor och visa uppskattning och kärlek gentemot sitt barn. Det som gestaltar sig i utredningarna är att den goda barndomen grundar sig på föräldrars förmåga till omsorg och att barnets hemförhållanden är goda. Det berättas i texterna att barns beteendeproblematik kan kopplas till omsorgen och hemförhållandet. Barn far illa av att föräldrar sätter sina egna behov främst, när deras behov inte blir tillgodosedda. För barnets bästa måste föräldrar samarbeta. Barn som får uppleva att föräldrar svartmålar varandra inför barnet tar skada av detta. Ett barn behöver föräldrar som klarar att sätta sina problem åt sidan för att kunna samarbeta kring barnet. Föräldrar som i första hand tillfredsställer sina egna behov framför barnen brister i sitt föräldraskap. Citatet nedan är ett exempel från en av utredningarna:

” I familjen är det i första hand pappans behov som ska tillfredsställas. Genom barnen bekräftas pappan som den duktige och dugliga som kan försvara familjen. I alla sammanhang framhäver pappan sig själv ”titta vad pappa kan”. Alla aktiviteter sker på hans villkor”.

8. Resultatdiskussion 1997-2007

Under 1990 talet förändrades synen på föräldrars kompetens och deras ansvar för barnets uppfostran stärktes. Diskursen i samhället talade om den kompetenta familjen där föräldrar hade ansvar för och visste det bästa för sina barn. Tidigare talade diskursen för att föräldrar skulle skolas in i de nya perspektiven på barns behov för att få tillräcklig kompetens för att kunna uppfostra sina barn (Gleichmann 2004).

Diskursen om barnets bästa präglar de nutida barnavårdsutredningar. Det gestaltas att den sociala barnavården har goda avsikter när de ingriper i familjens liv där barnperspektivet står i centrum. Vid beskrivningar om barnets situation finns ett stort bekymmer för de barn som far illa i sina hemförhållanden eller av sitt eget beteendet. Det goda hemmet beskrivs som en viktig bas för barnets hälsa och den framtida utvecklingen. Normen för det goda hemmet är att barnets omsorgsbehov ska tillfredsställas av föräldrarna. Föräldrarnas brister i sitt föräldraskap skapar

osunda hemförhållanden för barnet och när problematiken i barnets miljö beskrivs i utredningar lokaliseras omsorgssvikt till hemmet och föräldraskapet. Detta kan kopplas till Egelund (1997) som menar att den goda barndomen baseras på det goda föräldraskapet, där föräldrars beteende och föräldrars förmåga till att skapa ett gott hem är grunden vid bedömning om barn far illa. Egelund beskriver även att den goda barndomen baseras på värderingar och åsikter om hur barn ska leva samt att det finns en föräldranorm som ska uppfyllas. Enligt Sallnäs (2000) har hemmen en stor betydelse för barn och ungdomar och samhället har föreställningar att barn ska ingå i en familj. Det goda hemmet och normen för hur familjen påverkas av samhällets värderingar.

Diskursens makt styr föreställningar om barn som far illa och det goda föräldraskapet vilket präglas i barnavårdsutredningar. I de nutida utredningarna talar diskursen om det goda hemmet där föräldrar har ansvar för att tillgodose sina barns behov. Problematiken beskrivs i barnets liv, där brister i föräldraförmågan att skapa det goda hemmet och att kunna tillfredsställa barnets behov. När föräldrar inte lever upp till denna diskurs krävs åtgärder från samhällets sida utifrån barnets bästa. Enligt Fahlgren (1999) finns en föreställning om en social normalitet som är det önskvärda vilket konstrueras av vad som för tillfället anses som en social avvikelse, som ska behandlas med sociala metoder. Sundell (1993) tar upp att brister i barnets hemmiljö handlar om att det finns antaganden om ett bra föräldraskap och föreställningar om egenskaper man ska ha som förälder.

Utredningstexterna i studien lägger tyngd vid emotionell omsorgssvikt om barnet. Det skildras att barn far illa av att inte känna trygghet, närhet, kärlek av sina föräldrar samt att barnet anses ha behov av en förutsägbar hemmiljö. När dessa behov inte tillgodoses kan barn uppvisa symtom på att de inte mår bra. Det beskrivs även att den känslomässiga utvecklingen påverkas av föräldrarnas förmåga att tillgodose de emotionella omsorgsbehoven. Detta resultatet skiljer sig i från Peterssons (2006) studie som visar att den emotionella omsorgssvikten upptar en liten del av utredningen. Vidare menar hon att orsaken till detta är att det är svårt att finna konkreta bevis för emotionell omsorgssvikt, vilket gör det svårt att rättfärdiga bedömningar av omhändertagande. Resultatet utifrån analysen visar att barn far illa av att befinna sig i ett hem som präglas av konflikter och bråk mellan föräldrar. Hemmet blir en orolig plats där barnet känner sig otryggt. Diskursen om det goda hemmet framkommer, där det i utredningar beskrivs att konflikter mellan föräldrar inte ska lösas genom bråk och barn far illa av att bevittna våld i familjen. Det goda hemmet bör vara en lugn och ordnad miljö och det anses inte lämpligt för barnet att växa upp i en oordnad tillvaro.

Missbruksproblematik hos föräldrar anses skapa en oförutsägbar och orolig miljö som inte anses vara tillfredsställande. Enligt Lundström (1996) anses föräldrarnas missbruk vara ett avvikande beteende som ger konsekvenser för barnet och samhället. Vidare menar Lundström att moraliska

avvikelser i samhället påverkar bedömningen om ett barn far illa. I utredningarna skildras fysisk och psykisk misshandel som en olämplig uppfostringsmetod. Att sätta gränser och regler med kroppslig bestraffning eller psykiska kränkningar av olika slag anses inte accepterat i barnuppfostran. Det anses också att barn far illa av fysisk och psykisk omsorgssvikt. I utredningarna beskrivs fysisk omsorgssvikt i termer av kaos, smutsigt, oordning och att barnet har olämpliga kläder som utmärker sig för att inte vara ”normalt”. Den fysiska omsorgen beskrivs vara hemmets ordning och renlighet. Den psykiska omsorgen uppges däremot handla om att barn bör ha en ”egen plats” i hemmet och bli sedda för den egna personen, vilket anses vara viktigt för den egna identitetsutvecklingen. Detta kan kopplas till Fahlgren (1999) som menar att normalitetsdiskursen i samhället sätter gränser för vad som är normalt och avvikande.

Diskursen om barn som far illa av sitt eget beteende anses avvikande i förhållande till ett ungdomligt beteende. Det beskrivs att barns beteendeproblematik kan kopplas till hemförhållanden och familjesituationen. Det skildras att barnet inte görs ansvarig för sitt beteende utan i texten uttrycks en förståelse för barnet och att andra orsaker ligger till grund. Det som beskrivs vara orsaken är barnets miljö och sociala förhållanden där barnet anses vara symtombärare av problematiken. I slutet av 1950 talet förändrades, enligt Börjesson (1995), synen på orsaken till barns beteende. Det blev en förskjutning där det moraliska klandret lades på föräldrarna istället för på barnen. Börjesson menar att barns karaktärsbrist berodde på dålig uppfostran och försummelse. Johnsson (1969) pratade om det sociala arvet där han studerade barns familjeförhållanden och föräldrarollens betydelse för barnens sociala problem. Johnsson menade att det fanns inga elaka barn, utan barns problematik och svårigheter uppstod under uppväxten. Denna diskurs kan kopplas till hur beteendeproblematik beskrivs i dag och vilka orsaker som anses ligga bakom. Det som gestaltas i utredningarna är att barns missbruksproblematik rotas i svåra separationer där någon av föräldrarna är frånvarande i barnets liv eller där kontakten är ytters liten. Det anses viktigt att barnet har god relation till båda sina föräldrar trots att de är separerade, och det anses även viktigt att barnets familjesituation fungerar. Det talas om att konstanta relationsuppbrott mellan ett barn och förälder gör att barnet far illa i längden. Enligt Sundell & Forster (2005) finns en sammankoppling mellan de barn som har problem inom familjen och i tidiga skolår visa bristande skolprestation för att i ungdomsåren övergå till alkohol och drogmissbruk. Barn med ett socialt nedbrytande beteende anses avvika från samhällets normer på ett sätt som kan innebära en fara för barnets framtida utveckling. I utredningarna beskrivs socialt nedbrytande beteende i termer av att barnet anses självdestruktivt, brist på socialt umgänge, brister i skolgången, som kan leda till att det framtida vuxenlivet kan påverkas negativt om det inte sker en förändring i barnets liv.

Enligt Gleichmann (2004) förändrades synen på föräldraskapet och föräldrars kompetens i slutet av 1990 talet. Diskursen om familjen var att föräldrarna skulle sörja för sina barn. Föräldrar ansågs nu vara kompetenta och självreglerande som hade ansvar för sina barns behov. Vad som anses som en dålig förälder i samhället bestäms av den diskursiva makten, där diskursen skapar föreställningar om normalitet. I könsnormalitetsdiskursen finns förväntningar på de olika könen och vad som anses normalt för manligt respektive kvinnligt (Fahlgren 1999). Föräldrarnas uppgift anses vara att uppfostra sina barn och förhindra att barnet inte uppvisar ett normbrytande beteende. I de nutida barnavårdsutredningarna finns förväntningar på föräldraförmågan och att de bör leva upp till det ”goda” föräldraskapet. Det hävdas att barns beteende skapas i den egna miljön och föräldraskapet spelar därför en viktig roll. Modern görs inte ensam ansvarig för barnens omsorg, utan båda föräldrarna görs lika ansvariga för att tillgodose behoven. Detta skiljer sig från Bangura Arvidsson (2003) som menar att moderskap förknippas med barn och föräldraskap och att det är moderns roll att ta hand om barnen, samt att det finns olika rollförväntningar på mödrar och faders ansvar i hemmet. Detta kopplar Bangura Arvidsson till samhällets rådande genusdiskurs som har olika förväntningar på moderns och faderns föräldraskap. Studien visar att i det goda föräldraskapet anses det viktigt att föräldrar skyddar sina barn, ger en god tillsyn och har förmåga att sätta regler och gränser. Det anses även viktigt att föräldrarna i uppfostran ska vara överens och att kunna samarbeta i frågor kring barnet för att förhindra negativa konsekvenser i barnets utveckling. Detta kan kopplas till Petersson (2003) som menar att det finns en uttalad normalitet om barnets hemförhållande vilket handlar om föräldrars egenskaper i sitt föräldraskap. Petersson (2003) beskriver att den goda föräldraidentiteten är att ge sina barn trygghet, materiell och emotionell kärlek vilket visar att föräldrar förväntas visa psykiska egenskaper för att vara den goda föräldern. I de nutida utredningarna beskrivs det viktigt att föräldrar bör sätta rimliga krav och barnets ansvarstagande bör vara adekvat i förhållande till mognad och ålder. I det goda föräldraskapet ska barns bästa komma främst. Föräldrar bör sätta barnens behov framför sina egna behov vilket kan kopplas till Sandin & Halldén (2003), att barns bästa och barnperspektivet innebär att barnen i samhället ska beaktas och barnet ska stå i fokus.

9. Sammanfattande diskussion

Diskurser varierar historiskt och kulturellt i samhället och dess syfte är att skapa ordning och sanning inom olika områden, och bygger på uppfattningar hur något bör vara: Detta gör att det skapas normer om vad som anses vara normalt. Genom att samhället sätter gränser för vad som är normalt skapas också avvikelser.(Fahlgren 1999). Enligt Foucault skapas normer om vad som anses

normalt genom utestängningsprocedurer som sätter gränser och stänger ute det man inte vill ska tillhöra diskursen. När diskursen skapas kontrolleras människor vilket sker genom utestängning och denna makt ger vissa människor möjligheter och andra människor begränsningar (Foucault 1993). Hur ett socialt problem definieras beror på olika uppfattningar som finns i den rådande tidsperioden Claezon (2004). Det som framkommer i både de gamla och i de nutida barnavårdsutredningar är att det finns en föreställning om hur hemmet ska vara. I de gamla utredningarna anses hemmet väldigt viktigt i den meningen att det bör vara snyggt, välstädat och i ordning. Hemmet var en viktig plats för barnet i det avseendet att de inte skulle springa ute på gatorna utan platsen de skulle vara på efter skolan var i hemmet. Även i de nutida utredningarna anses hemmet vara en viktig plats för barnen. En likhet som framkommit är att hemmet ska vara en god och ordnad miljö för barnet. Det har även skildrats en del olikheter i hemmets betydelse mellan de gamla och de nutida utredningarna. I de nutida utredningarna beskrivs hemmet som en viktig bas för barnets hälsa och framtida utvecklingen. Det är i hemmet barns behov av omvårdnad ska tillgodoses och båda föräldrarna har ansvar för att tillfredsställa barnets behov. Föräldrarna är lika ansvariga för att skapa ett bra hem för barnet och det görs ingen skillnad på fadern och moderns föräldraskap. När barnets behov inte tillgodoses i hemmet av sina föräldrar anses detta som omsorgssvikt och barnet får illa. I de gamla utredningarna ansågs modern ensam ansvarig för hemmet och omsorgen av barnen. Fadern hade inget ansvar för själva omsorgen av barnen utan var ansvarig för den ekonomiska försörjningen. Barnet fick en bra barndom om modern gav sin omsorg till barnen och om modern var frånvarande från hemmet brast omsorgen kring barnen. Det var då det ansåg att barnet riskerade att fara illa. I de gamla utredningarna skildras ingen tydlig oro för barnet, utan det uttrycks en rädsla att de ska ställa till med problem i samhället. Detta är en skillnad mot i de nutida utredningarna där det uttrycks en stor oro för barn som far illa i den egna miljön.

I de gamla barnavårdsutredningarna benämndes barnets beteendeproblematik som vanart. Orsakerna till beteendet förklarades utifrån barnens personliga egenskaper. Föräldrarna skuldbelades inte för barnets beteende och hölls inte ansvarig för vanarten, förutom i de fall då hemmet inte var väl i ordning. Enligt Börjesson (1995) förändrades synen på barns beteende i slutet av 1950 talet. Börjesson menar att det vid denna tiden blev en förskjutning i synen på vad orsaken var, nu ansåg man att föräldrarna var ansvariga till barnets beteende, inte barnen själva. Denna förändring kan skildras i de nutida utredningarna. Barns avvikande beteende kopplas till orsaker i närmiljön. Barnet hålls inte ansvarig för sin beteendeproblematik utan det uttrycks en förståelse för barnet och att andra orsaker ligger till grund för problematiken. Barnet skildras som symtombärare av problemen som ges uttryck i det egna beteendet. Här visas tydligt Fahlgrens (1999) resonemang att diskursen varierar historiskt och kulturellt.

Diskursen i samhället styr förställningen om det goda föräldraskapet. I de gamla utredningarna anses det goda föräldraskapet vara en hemmavarande moder som sköter om hemmet och barnen. Modern är förknippad med hemmet och anses ha ensamt ansvar för barnen. Fadern är familjeförsörjare och ses inte som omsorgsgivare. Det goda föräldraskapet utifrån moderns sett brister när hon tvingas ut i arbete och på detta sätt inte har möjlighet att sköta hemmet och barnen i samma utsträckning, vilket blir konsekvenser för barnet som lämnas ensamt utan tillsyn. Fadern anses brista i sitt föräldraskap när han inte klarar av att försörja sin familj. Detta kan vi koppla till Hamreby (2004) som skriver att när mödrar gav sina barn omsorg kunde de få en bra barndom, avgörande var dock också att fadern tog det ekonomiska försörjningsansvaret. Drar inte fadern in pengar så att modern kan köpa mat blir konsekvensen att barnen får ut på gatorna och tigga eller stjäla vilket anses olämpligt. I de nutida utredningarna skildras det goda föräldraskapet att båda föräldrar är lika ansvariga för barnets omsorg vilket skiljer sig från Bangura Arvidsson (2003) som menar att det finns traditionella könsrollsmönster där modern har ansvar för barnets omvårdnad. Föräldrarna hålls ansvariga för att tillgodose barnens behov, och när de inte lyckas med detta brister de i sitt föräldraskap. Föräldrar ska ha förmåga att skapa en trygg och förutsägbar miljö för barnet. Brister i föräldraskapet handlar om missbruk, bråk och konflikter vilket innebär att barnets behov av en lugn och förutsägbar miljö inte tillgodoses. Till skillnad från de gamla utredningarna där det inte alls talas om att föräldrar brister i sitt föräldraskap vid missbruk och när miljön består av bråk och konflikter. Inte heller talas det om att föräldrar ska ha förmåga till att visa kärlek, närhet eller trygghet för att vara en god förälder. Hamreby (2004) skriver att moderns kärlek skulle ge barnen en bra barndom, vilket inte kan utläsas i de gamla utredningarna. I de nutida utredningar beskriv däremot att i det goda föräldraskapet ska föräldrarna visa barn kärlek, närhet och trygghet.

Referenser

Andersson, Gunvor (red.) (1996). *Barnet i den sociala barnvården*. Centrum för utvärdering av socialt arbete och Liber AB. Stockholm

Andersson Gunvor & Hollander Anna (1996). *Barnet i den sociala barnvården*. Centrum för utvärdering av socialt arbete och Liber AB. Stockholm

Andersson, Bengt i Hultqvist, Kenneth & Dahlgren, Lars (red.) (1995). *Seendet och seendets villkor: en bok om barns och ungas välfärd*. Stockholm: HLS

Bangura Arvidsson, Maria (2003). *Ifrågasatta fäder: olika bilder av fäder till socialt utsatta barn*. Diss. Lund : Univ., 2003

Bergman, Helena (2003). *Att fostra till föräldraskap: barnvårdsmän, genuspolitik och välfärdsstat 1900-1950*. Diss. Stockholm : Univ., 2003

Bergqvist, Kerstin, Petersson, Kenneth & Sundkvist, Maria (red.) (1995). *Korsvägar: en antologi om möten mellan unga och institutioner förr och nu*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur

Billquist, Leila & Johnsson, Lisbeth (2007) *Sociala akter som empiri. Om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetars dokumentation i forskningssyfte*. Socialvetenskaplig Tidsskrift 2007:1.

Börjesson, Bengt i Hultqvist, Kenneth & Dahlgren, Lars (red.) (1995). *Seendet och seendets villkor: en bok om barns och ungas välfärd*. Stockholm: HLS

Börjesson, Bengt (2008) *Exit barnbyn!* Socionomen. 2008:3.

Claezon, Ingrid (2004). *Tvångsomhändertaganden: ur ungdomars, anhörigas och socialsekreterares perspektiv*. Stockholm: Mareld.

- Egelund, Tine (1997). *Beskyttelse af barndommen: socialforvaltningers risikovurdering og indgreb*. Diss. Lund : Univ.
- Fahlgren, Siv (1999). *Det sociala livets drama och dess manus: diskursanalys, kön och sociala avvikelser*. Diss. Umeå : Univ.
- Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion
- Fridh, Birthe & Norman, Gunilla (2005). *Att utreda när barn far illa: en handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*. 2., [rev. och aktualiserad] uppl. Stockholm: Gothia
- Gleichmann, Lee (2004). *Föräldraskap mellan styrning och samhällsomvandling: en studie av syn på föräldrar och relation mellan familj och samhälle under perioden 1957-1997*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2004
- Goldberg, Ted (red.) (2010). *Samhällsproblem*. 7. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hagqvist, Kurt & Starrin Bengt (1994) *Barns hälsa och föräldrars arbetslöshet*. Socialvetenskaplig Tidsskrift nr 4.94
- Hamreby, Kerstin (2004). *Flickor och pojkar i den sociala barnvården: föreställningar om kön och sociala problem under 1900-talet*. Diss. Umeå :
- Hartman, Jan (2004). *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori*. 2., [utök. och kompletterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hessle, Sven (1988). *Familjer i sönderfall: en rapport från samhällsvården*. Stockholm: Norstedt
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1991). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur
- Hultqvist, Kenneth & Dahlgren, Lars (red.) (1995). *Seendet och seendets villkor: en bok om barns och ungas välfärd*. Stockholm: HLS

- Johansson, Håkan (2008). *Socialpolitiska klassiker*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Jonsson, Gustav (1969). *Det sociala arvet*. Stockholm: Tiden
- Key, Ellen (1996). *Barnets århundrade*. [Nyutg.] Stockholm: Informationsförl.
- Killén, Kari (2009). *Barndomen varar i generationer: om förebyggande arbete med utsatta familjer*. 2., uppdaterade och bearbetade uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lundström Tommy (1996). *Barnet i den sociala barnvården*. Centrum för utvärdering av socialt arbete och Liber AB. Stockholm.
- Lundström, Tommy (1999) *Barnomhändertaganden- en analys av kommunala variationer*. Socialvetenskaplig Tidsskrift nr 3.99
- Löfholm, Cecilia Andrée & Sundell, Knut (2003). *Social barnvård i Stockholms stadsdelar: en kvantitativ beskrivning av myndighetsutövande under 1:a kvartalet 2003*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen, Stockholms stad
- Nilsson, Roddy (2003). *Kontroll, makt och omsorg: sociala problem och socialpolitik i Sverige 1780-1940*. Lund: Studentlitteratur
- Olsson, Ann-Margareth (2008) *Hörs barnet? Studie om hur socialsekreterare gör barns röst hörd i utredningarna*. Rapport 2008:4 Länsstyrelsen i Skåne län.
- Olsson, Sven-Erik (1993). *Kvinnor i arbete och reproduktion: havandeskapspenningens tillämpning*. Diss. Lund : Univ.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Petersson, Gunilla i Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (red.) (2003). *Barnets bästa: en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion

Petersson Gunilla (2006) *Närvarande mödrar och tillräckligt frånvarande fäder. Om socialtjänstens bedömning av föräldrars omsorg*. Socialvetenskaplig tidskrift 2006:1.
www.socwork2.gu.se/svt/ARTIKLAR2.HTM

Qvarsell, Roger (2003) CSA och socialpolitiken kring sekelskiftet 1900. Socialvetenskaplig Tidsskrift 2003:2-3.

Repstad, Pål (1993). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Sallnäs, Marie (2000). *Barnvårdens institutioner: framväxt, ideologi och struktur*. Diss. Stockholm : Univ.

Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (red.) (2003). *Barnets bästa: en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion

Sandin, Bengt i Bergqvist, Kerstin, Petersson, Kenneth & Sundkvist, Maria (red.) (1995). *Korsvägar: en antologi om möten mellan unga och institutioner förr och nu*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposionbörder och välfärdens organisering. Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion

Schiratzki, Johanna i Sandin, Bengt & Halldén, Gunilla (red.) (2003). *Barnets bästa: en antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion

Schlytter, Astrid (1999). *Kön och juridik i socialt arbete: tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå*. Lund: Studentlitteratur.

Sundell, Knut & Egelund, Tine (2001). *Barnvårdsutredningar - en kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia

S

undell, Knut & Forster, Martin (2005) *En grund för att växa: forskning om att förebygga beteendeproblem hos barn*. Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen, Stockholms stad

Sundell Knut & Karlsson Ulf (1999) *Social barnavård i tio svenska kommuner. Vilka barn berörs, hur utreds de och vad händer med dem?*. FoU-rapport 1999:26.

Sundkvist, Maria (1994). *De vanartade barnen: mötet mellan barn, föräldrar och Norrköpings barnavårdsnämnd 1903-1925*. Diss. Linköping : Univ.

Svenning, Conny (2000). *Metodboken: [samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling] : [klassiska och nya metoder i IT-samhället]*. 4., omarb. uppl. Eslöv: Lorentz

Svensk författningssamling : *Föräldrabalken* (1949:381) 6 kap 1§.

Svensk författningssamling : *Socialtjänstlagen* (2001:453) 5 kap 1§.

Svensk författningssamling: *Socialtjänstlagen* (2001:453) 1 kap 2 §.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red.) (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Swärd, Hans (1993). *Mångenstädes svårt vanartad-: om problemen med det uppväxande släktet*. Diss. Lund : Univ.

Taylor Carolyn (2008) *Trafficking in Facts: Writing Practices in Social Work*. Qualitative Social Work 2008:7:25

<http://qsw.sagepub.com>

Tebelius, Ulla & Patel, Runa (red.) (1987). *Grundbok i forskningsmetodik: kvalitativt och kvantitativt*. Lund: Studentlitteratur